
SZAKDOLGOZAT

**Német Klára
színművész szak**

**Kaposvár
2024**

**Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Rippl-Rónai Művészeti Intézet
Színházi Tanszék
Színművész osztatlan képzés**

Cserhalmi György élete és munkássága

Belső konzulens: Kelemen Márta
egyetemi tanársegéd

Készítette: Német Klára
H96HZA
nappali tagozat
Rippl-Rónai Művészeti Intézet
Színházi Tanszék

Kaposvár

2024

Tartalom

1.	Bevezetés, a témaválasztás indoklása	5
2.	Cserhalmi György élete és pályája.....	7
2.1.	Pályakezdet.....	7
2.2.	Színházi munka.....	9
2.3.	Cserhalmi György színészi munkásságának főbb stílusjegyei	10
2.4.	Filmművészet.....	17
2.4.1.	Politikai hatások	17
2.4.2.	Balázs Béla Stúdió	18
2.4.3.	Jancsó Miklós hatása a Cserhalmi-életműre	19
2.4.4.	Bódy Gábor barátsága	20
2.4.5.	Meghatározó alkotások	22
3.	Közéleti aktivitás.....	24
4.	Díjak és elismerések.....	25
5.	A kutatás.....	27
5.1.	A kutatás módszere és körülményei	27
5.2.	Az interjúkérdések bemutatása	28
5.3.	Az interjú felvétele	31
5.4.	Az interjú eredményeinek bemutatása.....	32
6.	Összegzés	34

Irodalomjegyzék.....	35
Ábrajegyzék	42
Melléletek.....	44
1. Melléklet: A szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről	44
2. Melléklet: Konzulensi nyilatkozat	45
3. Melléklet: Cserhalmi György színházi munkássága	46
4. Melléklet: Cserhalmi György filmművészete	51
5. Melléklet: Cserhalmi György díjai és elismerései	56
6. Melléklet: Interjú Cserhalmi Györggyel	57

1. Bevezetés, a témaválasztás indoklása

Szakedolgozatom témaválasztásakor olyan személyt kerestem, aki generációjának kiemelkedő alakja, aki a kultúrát magas minőségben képviselve, önmagát és társait folyamatos fejlődésre buzdítva formálta vagy éppen formálja a közízlést, akinek jelentősége nem csupán a színpad deszkáin, de a kamerák előtt is prominens, aki emberileg és szakmailag egyaránt példaként állhat az utókornak, illetve a jelenben tevékenykedőknek. A kritériumaimnak számos jelentős, legendás hazai színművész eleget tesz. A választásom Cserhalmi Györgyre (1. ábra) esett, mert ő minden szempontnak tökéletesen megfelelt: a soha meg nem elégedés elvét követve tört be a filmes és a színházi köztudatba is. Cserhalmi György a minőségi munkára biztatva, igényességre tanította, felszabadította kaposvári tanítványait. Egy volt diákja, Kocsis Gábor a következőképpen vélekedett mesteréről, Cserhalmi Györgyről: „Azt tanítja, hogy a szeretet a legnagyobb erő a földön. S hogy a tudás, sokkal hatalmasabb a félelemnél. S bármilyen hatalom regnál is éppen, s bárkik akarnak hatalmuknál fogva megfélemlíteni, mindig tehetetlenek lesznek azokkal az emberekkel szemben, akiknek fejükben a tudás és szívükben a szeretet.” (Kocsis 2021, 1).

1. ábra: Cserhalmi György, Kelemen Márta és Német Klára az interjú készítése közben (Német 2024)

Fontosnak tartom, hogy legyenek szakmai példaképek előttünk, Cserhalmi György pedig bátorságával, hogy nyíltan meri vállalni nézetét, legyen szó közéleti kérdésekről, vagy szakmai véleményről; munkamoráljával; hitelességével; ízlésvilágával; gondolkodásmódjával igazi idol a fiatalság számára. Cserhalmi csaknem 200 színházi bemutatót és ezt a számot meghaladó filmes munkát tudhat magáénak (sz.n. 2018a), ami rendkívüli. 2021 májusában pedig, tudtán kívül segítette és aranyozta be egy, a hozzám közelinél is közelebb álló hozzátartozóm, az édesapám utolsó napjait. Ezek után egy cseppnyi kétség sem férhetett ahhoz, hogy Cserhalmi György a legmegfelelőbb személy, akiről ez a dolgozat íródhat.

2. Cserhalmi György élete és pályáíve

Cserhalmi György 1948. február 17-én született, Budapesten, édesapja Cserhalmi Gyula katonatiszt, édesanyja Varga Magda elismert előadóművész, aki a debreceni Csokonai Nemzeti Színház operatársulatának tagjaként tevékenykedett (Haraszi 2022). Cserhalmi György édesanyja révén már gyermekkorában a művészetek közelébe került (sz.n. 2018a) majd 1967-ben felvételt nyert a Színház és Filmművészeti Főiskola Békés András vezetésével induló színészképzésére (Kornya 2015). Cserhalmi szerepei megformálásakor kiemelkedő figyelmet szentel a részleteknek (Kőháti 1988), ez a fajta igényesség elengedhetetlen, ha az ember minőségre, s nem csupán végrehajtásra törekszik, s azt gondolom egyre ritkább, ezért is példaértékű Cserhalmi. Cserhalmi György magánéletéről ritkán tájékoztatja a médiát, feleségével, Cserhalmi Erzsébettel 9 éves korukban találkoztak (Szép 2016) A kultúrát szintén hivatásának tekintő Cserhalmi Erzsébet többek között a Veszprémi Petőfi Színházban vállalt szerepet, továbbá Jancsó Miklós egyes filmjeiben (Szép 2016). 1982-ben született meg a pár lánygyermek, Cserhalmi Sára. 1982-től Cserhalmi Erzsébet színészi karrierjét háttérbe helyezve főállású anyaként gondoskodott családjáról (Szegő 2016). Az alma nem esett messze a fájától, Sára rendezéssel, forgatókönyvírással foglalkozik. 2010-ben diplomázott Grunwalsky Ferenc osztályában, film- és televízió szakon. 2012-ben *Drága Besúgott Barátaim* címen¹ édesapját rendezte, ez az alkotás ugyanebben az évben elnyerte a Legjobb elsőfilm díját a Varsói Filmfesztiválon (Cserhalmi 2012).

2.1. Pályakezdet

Cserhalmi György színészi pályája diplomás színészként 1971-ben vette kezdetét a debreceni Csokonai Színházban, majd útja Veszprémbe, a Petőfi Színházba vezette, ahol 1972 és 1975 között alkotott, ettől az időszaktól fogva kezdte magát színésznek tekinteni (sz.n. 2023). Számos kihívást, fejlődési lehetőséget tartogatott Cserhalmi számára ez a néhány évad, ekkorra

¹ Számos magyar film készült mely a kommunizmus idejéről, besúgórendszerről, ügynökökről, titkosszolgálatokról szól, azonban Cserhalmi Sára egészen különleges módon közelíti meg a témát; filmjének fő kérdéskörei, hogy hogyan tud a lelkiismeretével megküzdeni egy volt besúgó, illetve, hogy hogyan hat egy személyre, ha megtudja a rendszerváltozás után nyilvánosságra hozott titkosszolgálati aktákból, hogy őt is jelentették, méghozzá olyan személy, akire nem is gondolt volna (Balogh 2022). Két barát, a besúgott és a besúgó kapcsolatát boncolgatva tárja fel a magyar történelem egyik legsötétebb és mindmáig tisztázatlan fejezetét. A film főbb szereplői között megtalálható Cserhalmi György, Györgyi Anna, Mácsai Pál, Derzsi János, Benedek Miklós, Csujka Imre, Keres Emil és Schneider Zoltán (Balogh 2022).

adódott meg neki a lehetőség, hogy Latinovits Zoltánnal közösen léphessen színpadra (Almási 1977), aki Cserhalmit "szakmai fiává" fogadta (Varga 2011). Az élményről Cserhalmi azt nyilatkozta: "Nádasdy Kálmán azt mondta nekem, Zoli mindig apát keresett magának, mert nem volt egy igazi apaképe. Helyette Veszprémben talált egy fiút és felépített magában egy apaszerepet. Ebből az apaszerepből közeledett hozzám, és nekem pedig jólesett, hogy van egy szakmai apukám." (2. ábra) (Varga 2011).

2. ábra: Latinovits Zoltán és Cserhalmi György Az ötödik pecsét című film forgatásán (Illés 1976)

2.2. Színházi munka

3. ábra: Cserhalmi György és Töröcsik Mari (Benkő 1978)

Cserhalmi György 1975-ben visszatért a Csokonai Nemzeti Színházba, ahol további két évadot töltött (Huszár 2018), majd 1977-1979 között a Nemzeti Színházban játszott (3. ábra) és a színészi munkák mellett a Magyar Filmgyártó Vállalat színészeként tevékenykedett (Huszár 2018), egészen 1983-ig, amikor az akkor megújuló és önálló színházként debütáló Katona József Színház alapítótagjai közé hívta Székely Gábor és Zsámbéki Gábor (sz.n. 2023), a teátrum csapatát 1989-ig erősítette Cserhalmi, majd Székely Gábor távozásakor újra a Nemzeti Színházban formálta szerepeit, mindeközben Balikó Tamással megalapította a Labdatér Teátrumot, melynek a Globe kulturális centrum adott otthont (sz.n. 2018a). Cserhalmi fél évet tartózkodott Amerikában, majd 1994-ben Székely Gábor az Arany János Színházból létrehozott Új Színházba hívta alapítótagnak (sz.n. 2018a). Cserhalmi György 1999-től a Radnóti Miklós színházban alkotott 4 éven át (Huszár 2018). 2013-ban a székesfehérvári Vörösmarty Színházba szerződött Cserhalmi György, ahol az ott töltött 5 évben a színészi munkákon túl, rendezéssel is foglalkozott. (Huszár 2018) 2017-ben Móricz Zsigmond: *Úri Muri* című darabjában láthatta volna a Nemzeti Színház közönsége Cserhalmit, azonban egészségügyi állapota ezt nem tette lehetővé, a darabot nélküle kellett bemutatni (sz.n. 2017).

2.3. Cserhalmi György színészi munkásságának főbb stílusjegyei

Cserhalmi György minden szempontból kilóg a sorból: reformer, szenvedélyes, testetleket igénybe vevő és felszabadító színjátszást képvisel, ahol a tehetség, a szakmai tudás, a fizikum és a gondolat mind-mind a személyiséget emeli, a személyességet erősíti, ezzel megteremtve a komplex, mindamellert hiteles, természetes és igaz játékot (Tarján 1989). Cserhalmi tehetsége és ereje már pályájának kezdetén áthúzott minden addigi szabályt (Tarján 1989). Cserhalmi György, leggyümölcsözőbb színházi időszakát a Katona József színházban töltött évekre datálja (sz.n. 2018a), ezért a Katonában eljátszott szerepein keresztül ismertetem, különböző színikritikusok elemzése nyomán, színészi játékát.

Az önálló színházként debütáló Katona József Színház első bemutatóját *A manó*, ami a Nemzeti Színház eredeti műsortervét megváltoztatva, az évad záró előadása helyett a Katona József Színház nyitódarabjaként került bemutatásra, Zsámbéki Gábor rendezésében, 1982. október 15-én (Mészáros 1982). Zsámbéki rendezésében rátalál arra a megszerkesztetlen életszerű hangnemre, ami leginkább foglalkoztatja őt a színházcsinálásban (Mészáros 1982). Zsámbéki Gábor darabválasztásában közrejátszhatott, hogy a címszereplőben olyan Csehov hősre talál, akivel emberileg is azonosulni tud (Mészáros 1982). A MANÓ, bár nem kitüntetett főszereplője a darabnak, Cserhalmi György energikus személyiségével párosulva titkokkal teli különc figurává lényegül (Mészáros 1982). Cserhalmi szerepfelfogásának lényege a pátoszosság, a pózok kerülése; laza nyersessége által egyfajta hétköznapi közvetlenséggel tudja megszólaltatni a figurát (Koltai 1982). Cserhalmi nem csak megoldja szerepét, hanem belső lényének különbözőségével elüt mindenki mástól, aki a színpadon rajta kívül létezik (Koltai 1982). Talán a MANÓ (MIHAIL, LVOVICS HRUSCSOV) a legegészségesebb karakter az egész Csehov életműben: nem gyötrik komplexusok, nem a saját lelki nyomorával foglalkozik, hanem önzetlenül tud segíteni másokon is (Koltai 1982). Cserhalmi ezeknek a tulajdonságoknak megfelelően lezser eleganciával, belső humorral játszotta szerepét (Mészáros 1982). Cserhalmi mozgása kissé ruganyos és fesztelen volt, nem olyan, mint a többi frusztrált élethazugságokkal terhelt szereplő zártsága és darabossága (Mészáros 1982). Az egész előadásban irigylésre méltó, amilyen természetességgel létezik Cserhalmi György (Koltai 1982).

A manó bemutatóját követte Spiró György, *Az imposztor* című drámája (1983), ami *Az ikszek* című regényének folytatásaként is értelmezhető (György 1983). A főszereplője BOGUSLAWSKI, a Mester volt, akit Major Tamás személyesített meg (György 1983). *Az imposztorban* a fő konfliktusforrást, a manipulatív hatalom és az egzisztenciálisan

kiszolgáltatottak szembenállása adta (György 1983). Az alapkonfliktus: egy vidéki társulat a *Tartuffe*-öt kezdi el próbálni a Mesterrel, aki az előadás mondanivalóját rendszerkritikus módon próbálta interpretálni (György 1983). Zsámbéki Gábor előadásában felfejtette a kisember és a rafinált hatalommal megalkuvásra hajlamos művészvilág működési rajzát (György 1983). Az előadás szereplői az egyéni sorsok ábrázolása mellett, pontosan játszották a felszín alatt meghúzódó, rejtett viszonyokat is (György 1983). Cserhalmi György az előadásban a GUBERNÁTORként (4. ábra), azaz kormányzóként, a hatalom ökleként lépett színre (György 1983). Cserhalmi alakításában megjelentek a hatalmi arrogancia, az önteltség, a magabiztos kegyetlenség felismerhető stílusjegyei (György 1983). A paranoiás politikai vezetés mindenáron meg akarta akadályozni, hogy olyan darabot mutassanak be, ami a hatalom berendezkedésére nézve veszélyes mondanivalót hordozhat (György 1983). Cserhalmi cinikus GUBERNÁTORA azzal bizonyította ostobaságát, hogy épp csak azt nem vette észre, ami az orra előtt történt és saját maga engedélyezi a remekmű bemutatását, nem sejtve, hogy ezzel milyen távlati vétséget követett el (Mészáros 1983).

4. ábra: Sinkó László, Rajhona Ádám, Cserhalmi György és Szacsvey László az *Imposztor* című előadásban (Tóth 1983)

1984 februárjában szintén Zsámbéki Gábor rendezésben tűnt fel Cserhalmi György, John Ford *Kár, hogy kurva* (5. ábra) című darabjának színpadi verziójában (Csáki 1984). Zsámbéki egy bűnös itáliai testvérszerelme tragédiáját állította középpontba (Csáki 1984). ANNABELLA, aki saját bátyjától várandós, egy házasságba menekülne, de a szörnyű igazság napvilágot lát (Csáki 1984). Cserhalmi a hazugság áldozatául esett nemes úr SORANZÓ szolgáját, VASQUES-t alakította (Csáki 1984). Cserhalmi szerepe, a színész alakításának is

köszönhetően, a megírt szerepnél hálásabbnak tűnt; karakterét nagy intellektuális fölény és virtuóz fizikai mozgás jellemezte, melyet pontosan, feszesen, hatalmas energiákat felemészítve formált. Cserhalmi a drámai események viharában, nem ment el a poénok lehetősége mellett sem (Csáki 1984).

5. ábra: Cserhalmi György és Gobbi Hilda (Tóth 1984)

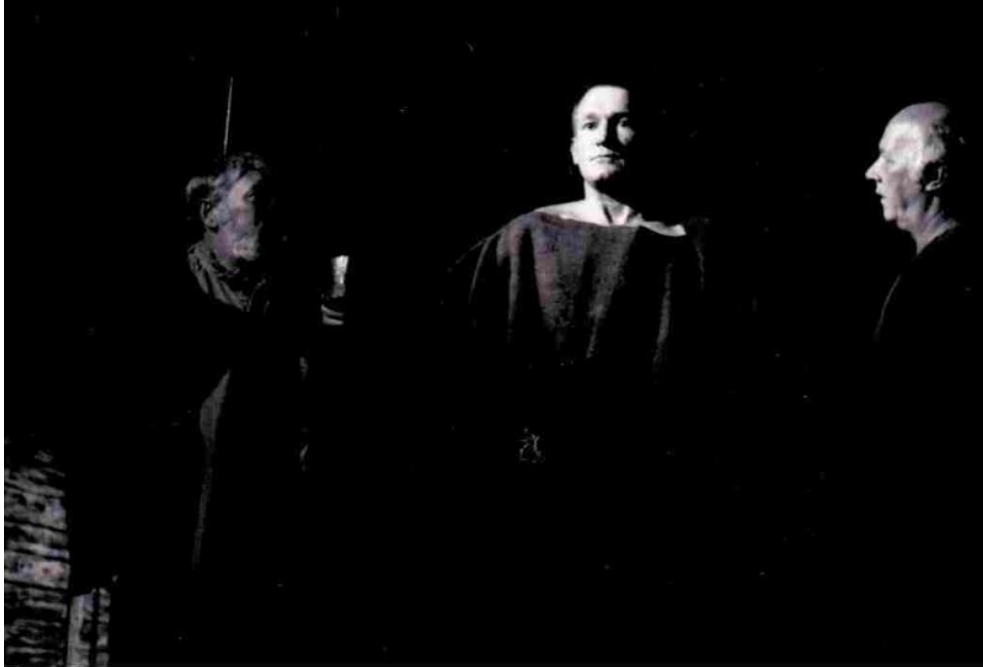
A Székely Gábor által létrehozott elementáris színpadi és drámai feszültségben, erős fizikai szuggeszióval, a kidolgozott hangsúlyok és gesztusok, jól átgondolt ritmus és tempóváltások rendszerében keltette életre HLUDOV tábornokot Cserhalmi György 1984 áprilisában, Bulgakov *Menekülés* című drámájában (György 1984). Cserhalmi pályájának egyik legkiemelkedőbb alakítása volt a frontparancsnok, akinek a belső vívódásait, szétzilált idegállapotából fakadó kirohanásait, lenyűgöző játékegységbe fogta (György 1984). Végig körülölelte Cserhalmi figuráját a gyilkosságok, a harc, a személyes veszteségek nyomasztó aurája (György 1984). Cserhalmi karaktere menekült volna saját életének értelmetlensége elől, de minden erőfeszítése hiábavalónak bizonyult (György 1984). Az előadás egyik csúcspontját Cserhalmi György Major Tamással történő páros jelenete adta (6. ábra) (György 1984). Major tökéletesen ellensúlyozta rezignált, vaskalapos FŐPARANCSNOKának kegyetlen őszinteségével Cserhalmi HLUDOV-jának feldúltságát (György 1984).

6. ábra: Major Tamás és Cserhalmi György (Benkő 1984)

Cserhalmi György színészi pályafutásának, kiemelkedő állomása William Shakespeare: *Coriolanus* című tragédiájának címszerepe 1985-ben (Mészáros 1985). Nem kérdés, hogy termetre, alkatra, mennyire illett Cserhalmira ez a szerep: hősiesség, lázadó személyisége, tökéletesen passzolt az igazságot kereső, győztes hadvezér alakjához (Mészáros 1985). Székely Gábor előadásának kulcsa azonban a figura pszichológiai profiljának, lelki alkatának megfigyeltetésében és a színészi ábrázolásmódban rejlett (Mészáros 1985). Cserhalmi gőg és pőz nélkül, egyéb eszközöknek híján, a saját erkölcsébe kapaszkodva, egyszerű, de szenvedélyes embert keltett életre (Mészáros 1985). A Cserhalmi által megformált CORIOLANUS (7. ábra) haragja azokra a vele szembe kerülő patríciusokra zúdult, akik a politikai nyomásgyakorlással becstelenségre, emberi lényegének feladására kényszerítették; azt érezzük, hogy azért emelkedett ki az arctalan sokaságból CORIOLANUS, mert bár tudta, hogy végzete és bukása determinált, nem hátrált meg (Mészáros 1985). Cserhalmi György szerepábrázolásában CORIOLANUS naivan, gyermekien hitt abban, hogy a harctéren megszerzett bátorsága és tapasztalata - ami kiemeli őt a középszerből - elegendő ahhoz, hogy kiismerje magát a bonyolult társadalmi mozgások útvesztőjében (Mészáros 1985). Cserhalmi a karakter esendőségét is

megmutatta, amikor bemutatta azt, hogy CORIOLANUS mennyire rosszul érti az őt körülvevő világ megváltozott ritmusát (Mészáros 1985). Cserhalmi karakterábrázolásában végig visszafojtott feszültséggel, érzelem gazdagon és mégis fegyelmezetten, elbizakodottsággal és göggel a tekintetében formálta szerepét, aki vakon rohant végzete felé (Mészáros 1985).

7. ábra: Cserhalmi György Coriolanus címszerepében (Földi 1985)

Kalle Holmberg, a Helsinki Városi Színház főrendezője, Strindberg *Az Apa* című naturalista tragédiáját állította színpadra 1987-ben a Katona József Színházban, Cserhalmi Györggyel a főszerepben (M. Müller 1987). A bemutatandó darab arról is szólt, hogy miként mérgeződik meg az általában meghittnek gondolt családi légkör, amikor két szülő egyáltalán nem képes egyetérteni abban, hogy miként neveljék gyermeküket (M. Müller 1987). A KAPITÁNY megformálása során Cserhalmi gyötrelmes utat járt be „a katonai zubbony elhagyásától a kényszerzubbony ráerőszakolásáig” (M. Müller 1987). A romlás minden stációját megjelenítette Cserhalmi: először figurája még csak szétszórtnak, majd zavartnak tűnt, később fény derült a zugivó alkoholproblémáira is (Mészáros 1987). Cserhalmi szélsőséges érzelmi repertoárt mutatott fel az előadás során: hol az üldözési mánia végleteit, hol az agresszió és a gyengédség közötti érzékeny mezsgyét, olykor a gyermeki elveszettséget jelenítette meg játékában, az általa közvetített váltakozó emóciók ellenére is végig jól követhető maradt a KAPITÁNY figurája Cserhalmi előadásmódjában (M. Müller 1987). Cserhalminak sikerült

nyitottan hagyni azt a kérdést, hogy a főszereplő figurája ok nélkül végezte-e megkötözve vagy eleve volt benne valami szokatlan, a normalitástól eltérő (Mészáros 1987).

A KAPITÁNY jelmeze külsőségeiben és Cserhalmi György alakításában a címszereplőt Strindberggel azonosította (8. ábra), tovább dúsítva és még életszerűbbé téve az alakítást (Mészáros 1987).

8. ábra: Cserhalmi György az *Apa* című előadásban (Ilovsky 1988)

Vladimir Strnisko rendezésében volt látható 1988-ban az *Esküvő*, melyben Cserhalmi György bebizonyította, hogy epizódszerepben is milyen hangsúlyos jelenléttel bír (Zelki 1988). Strnisko, olyan világba helyezte előadását melyben kerülte a hagyományosnak mondható színészi eszközöket és ábrázolásmódokat (Mészáros 1988). Az előadásnak egyéni nyelvezetet és játékmódot teremtett azzal, hogy rábírta a színészeket a bátor, nyers és olykor provokatív ábrázolásmódra (Zelki 1988). A színészek, így Cserhalmi is elrugaszkodtak a sablonoktól és a bejáratott sztereotípiáktól, mégis megőrizték a színpadi valóság és a színdarab helyzeteinek realitását (Mészáros 1988). Cserhalmi György egy olyan figurának is képes volt kemény

kontúrokat adni, aki, bár jóképű, labilis idegrendszerű és saját nemiségét illetően is kétségek gyötrik (Mészáros 1988). Ezt a labilitást akár a szerep mozgásvilágában is meg tudta fogalmazni Cserhalmi, akinek előadásmódját a darabban egyszerre jellemezte a légies könnyedség és a szétesettség érzete (Zelki 1988). A néhány perces villanások, amiket a darab cselekménye megengedett MAX szerepében Cserhalminak, rendkívül értékes részét jelentik az *Esküvő* című előadás egészének (Zelki 1988).

1988 november 3-án a Katona József Színház Molière *A mizantróp* című darabját mutatta be. Az előadást Székely Gábor állította színpadra, kitűnő szereposztással (Mészáros 1988b). ALCESTE szerepében Cserhalmi György volt látható, CÉLIMENE karakterét Udvaros Dorottya játszotta (9. ábra) (Tarján 1989).

9. ábra: Udvaros Dorottya és Cserhalmi György a *Mizantróp* című darabban (Ilovsky 1988)

Cserhalmi kivételes mozgástudata és mozgáskultúrája lehetővé tette, hogy előnytelen, groteszk testhelyzetekből szólaljon meg ALCESTE karaktere, aki akár egy kutya, mindenkit megmorog és megharap (Tarján 1989). Cserhalmi ALCESTE-je már nem tud higgadtan kommunikálni, kiveszett belőle az emberi beszédmód, ha mégis próbát tesz erre, még rosszabb hatást ér el környezetével szemben (Tarján 1989). Tarján Tamás (1989) Cserhalmi játéktílusáról úgy vélekedett, hogy: „a Katona József Színház *Mizantróp* című előadásában Cserhalmi lehetővé teszi, hogy az eleven színpadi igazságra fókuszáljon a néző.” (Tarján 1989, 2). A *Mizantróp*ban a szerep Cserhalmi által nem porosan, a múlt egy személyeként, általánosan került a színpadra, hanem megélt, hiteles közvetítéssel maivá, élővé, jelenkorivá vált a szerep

problémája, a karakter pedig emiatt a kortársunk lett és az ő szenvedése, története, akár velünk is megtörténhetne; ennek a jelenségnek Cserhalmi György alakítása a kulcsa (Tarján 1989). Cserhalmi bensőséges játéka hordozott egyfajta végtelen szomorúságot, kiábrándultságot (Mészáros 1988b) ALCESTE csalódott a világban, romlottnak látja azt, s mivel ennek a világnak része CÉLIMÉNE, így az ő tisztasága is megkérdőjeleződött benne (Mészáros 1988b). ALCESTE, akár csak OTHELLO, igyekezett rögeszméit rábizonyítani kedvesére, akit addig hajszolt, amíg bizonyosságot nem lelt Céliméne bűnösségéről. Valóban ALCESTE erkölcsrendje szerint vétkezett Céliméne azonban a társadalom által elfogadott normák szerint büntelen. A drámában saját, önkényes értékrendjének esik áldozatául ALCESTE és a társtalanságba számúzi magát (Mészáros 1988b).

A Katona József Színház *A Mizantróp* című előadása a 21. században is releváns. Cserhalmi György és Udvaros Dorottya szerelmi jeleneteit, vívódásait, szenvedélyes játékát látva azt éreztem, hogy ha egy felvételen ilyen erőteljesen érződik az ő kapcsolódásuk, egymásra figyelésük, partnerségük a színpadon, vajon élőben látva ezek az erőteljes energiák, egymásra feszülések milyen katartikus hatást érhetnek el. Nem hiába vált ez a két ember színész legendává még életében. Cserhalmi György, mint ALCESTE, hihetetlen ívet írt le emocionálisan, azonban nem az általa közvetített hatalmas érzelmi amplitúdók, hanem a hallgatni tudása volt számomra a legérdekesebb. Cserhalmi György behúzott nyakkal, zsebre tett kézzel állt Udvaros Dorottyával szemben és csak nézte, vizsgálta, de abban a csöndben benne volt minden, a gyanakvás, egyfajta harag, szerelemfélétség, ragaszkodás, bizonytalanság. Annak ellenére, hogy *A mizantróp* főhőse negatív karakterként is értelmezhető, Cserhalmi György játékában mindvégig követhető és érthető, hogy miért vált ilyenné ez az ember, hogy ő is áldozat. Székely Gábor értelmezésében nagyon tetszett, hogy ez a kuszaság – ami ALCESTE lelkivilágát jellemzi, illetve a nyolcvanas évek végét – megmutatkozott a díszletben is, ami a történet előrehaladtával egyre letisztultabbá vált. Az 1988-ban bemutatott *A mizantróp* olyannyira modern nyelvezetű és gondolkodásmódú (ebben nagy szerepe van Petri György fordításának) hogy ma is bármikor repertoárra tűzhetnék a Katona József Színházban.

2.4. Filmművészet

2.4.1. Politikai hatások

Mielőtt áttekinteném Cserhalmi György filmes munkáit (4. sz. melléklet), megvizsgálom, hogy milyen politikai hatások érték a magyar filmgyártás résztvevőit, milyen

tényezők befolyásolták vagy mik tették lehetővé a nagysikerű hazai filmek születését. Cserhalmi György filmes munkásságának csupán töredéke jött volna létre, ha nem alakul meg a Balázs Béla Stúdió, továbbá ha az 50-es évek filmgyártása, illetve hatalmi befolyása nem enged több teret a fiatal filmrendezőknél. Az ötvenes évek magyar filmgyártásának csúcskorszaka az 1954-55-ös év volt (Gelencsér 2009), amikor a Nagy Imre-kormány által bejelentett reformok lazítást hoztak a kultúrpolitikába. A korábbi évek agitatív, központilag szigorúan ellenőrzött filmkészítését egy politikailag kritikus, formateremtő és hagyománykereső – esztétikai értelemben és politikailag egyaránt – reformista hullám váltotta fel. (Gelencsér 2009). Ennek a korszaknak az emblemikus filmje a *Körhinta*, stílust teremtő rendezői közül kiemelkedik Fábri Zoltán, Máriaassy Félix és Makk Károly (Gelencsér 2009).

2.4.2. Balázs Béla Stúdió

A magyar “új hullám” a 60-as években vette kezdetét. Megalakult egy kísérleti műhely, a Balázs Béla Stúdió (BBS), melynek az adott évi költségvetése egy egész estés film anyagi forrásának felelt meg, ezért főleg kisfilmeket, rövid etűdöket készíthettek, azt azonban szabadon, egészen a 70-es évekig (Gelencsér 2009). Akkor, az addig nagyjátékfilm készítésével nem próbálkozó BBS rendezői elfogadták a kihívást és próbát tettek (Gelencsér 2009). A Balázs Béla Stúdió rendezőinek első nagyjátékfilmjei közül kiemelkedik az 1969-ben készített Magyar Dezső *Agitátorok* című műve (Gelencsér Gábor 2009), amelyben Cserhalmi György még főiskolásként, 21 évesen alakítja az örökké lázadó, vitatkozó, igazságkereső fiataalt, illetve Bódy Gábor *Amerikai anizs* nevet viselő alkotása, amiben szintén szerepel Cserhalmi György s mely 1975-ben jelent meg (Gelencsér Gábor 2009). A Balázs Béla Stúdió felvirágoztatta a hazai filmgyártást. Az 1959-ben alapított független filmes alkotóműhely eleinte filmklubként működött, kötetlen vitáknak biztosított helyet, néhány kisjátékfilm is készült a kezdeti BBS égisze alatt, de nem számottevő mértékben (Gelencsér 2009). A BBS később teret adott fiatal tehetségeknek a hagyományoktól való eltérésre, a műfaji kísérletezésre, ezzel előmozdítva, reformálva a filmkészítés formáját, témáját, stílusát kreatív és szabad módon (Gelencsér 2009). A Balázs Béla Stúdió nemzetközi szinten elismertté vált, a rendezők, a forgatókönyvírók, az operatőrök számára egyfajta műhelyt biztosított, több generáción átívelve, egészen a rendszerváltásig funkcionált (Gelencsér 2009). A Színház és Filmművészeti Főiskola hallgatói itt kezdhették bontogatni szárnyaikat (Gelencsér 2009), később diploma nélkül is csatlakozhattak az alkotni vágyó és az alkotásra érdemes tehetségek (Gelencsér 2009). Olyan

neves rendezők nevei köthetők a Stúdióhoz, mint Huszárik Zoltán, Szabó István, Sára Sándor, Bódy Gábor, Tarr Béla, Jancsó Miklós, Kardos Ferenc, Sándor Pál, Makk Károly. (Gelencsér 2009). Azért fontos megemlíteni a Balázs Béla Stúdiót, mert Cserhalmi György filmes munkásságát nagymértékben az imént említett művészekkel közös produkciók határozzák meg.

2.4.3. Jancsó Miklós hatása a Cserhalmi-életműre

A felsorolt filmek és rendezők között többször is feltűnik Jancsó Miklós² filmrendező. Cserhalmi Györggyel alkotói kapcsolata 1972-ben kezdődött. 38 éven át dolgoztak együtt, ami a magyar filmművészet történetében páratlan (Cserhalmi 2021). Ismeretségük a *Még kér a nép* forgatásán kezdődött, ahol kaszkadőrként vették fel Cserhalmit, de a rendező már ott felfigyelt tehetségére (Soós 2021). Jancsó jelenléte, forgatásának hangulata, erőszakmentes demokráciája különleges, nyugodt, baráti hangulatot teremtett a forgatások során (Cserhalmi 2021).

Cserhalmi György, Soós Tamással készített interjújában (2021) a Jancsóval való közös forgatásokról (10. ábra) úgy nyilatkozik, hogy: „Egyszerűen jó volt vele lenni. Mindenhol máshol szar volt”. Jancsó játékként fogta fel a műalkotások készítését; egyfajta mester és tanítványa viszony alakult ki Cserhalmi és Jancsó között (Soós 2021). Népdalokat, jogot, történelmet tanultak a fiatalok mesterüktől, Jancsó Miklóstól, illetve „mindennek valami olyan bonyolult összefüggését, amit más nem tudott elmondani” – mondta Cserhalmi György (Soós 2021). Cserhalmi Jancsó Miklós személyéről és az ő munkamódszereiről való visszaemlékezéseiben sokat mesél a tanításokról, élményekről, amiket a rendezőtől kapott (Cserhalmi 2021). Ezek azért is fontosak, mert betekintést engednek Cserhalmi akkori életébe. A módszereket hallgatva sokat tanulhat az utókor is az őket ért impulzusokból, hogy hogyan érdemes, milyen lánggal kell égni és milyen fontos, hogy felkészülten, önmagunkat ismerve vegyünk részt a munkafolyamatokban. Jancsó megengedte színészeinek, köztük Cserhalmi Györgynek, hogy ha a szükség úgy kívánja, megírjanak egy-egy jelenetet, hogy beletehessék

² Jancsó Miklós kétszeres Kossuth-díjas, Balázs Béla-díjas filmrendező, forgatókönyvíró, érdemes és kiváló művész (Kallok 2024). Nemcsak Magyarországon, hanem nemzetközi vizeken is méltón letette munkásságával névjegyet. Izzalmas, korát meghaladó rendezési technikával, filmnyelvújító formai megoldásaival, történelemszemléletével, pótolhatatlan úrt hagyott maga után a magyar filmtörténetben Jancsó Miklós (Kovács 2014). Számos világhírű művész elismerte Jancsó tehetségét, például Martin Scorsese, Alfonso Cuarón, Jorgosz Lánthimosz (sz.n. 2021). Hazánkban kevésbé volt elismert, mint nemzetközi téren, ez nem csak egy-egy filmjére, hanem Jancsó Miklós egész életművére igaz (Bacsó 2002).

önmagukat, mert ez volt a lényeges, hogy „Önmaguk legyenek és valamiféle jelentéssel bírjanak.” – emlékezett vissza partneri viszonyokról Cserhalmi György (Soós 2021).

10. ábra: Cserhalmi György, Jancsó Miklós és Udo Kier forgat (Szóváry 1979)

A következő filmekben dolgozott Cserhalmi György és Jancsó Miklós együtt: *Még kér a nép* 1971, *Szerelmem*, *Elektra* 1974; *A zsarnok szíve, avagy Boccaccio Magyarországon* 1981; *Szörnyek évadja* 1987; *Jézus Krisztus horoszkópja* 1988; *Kék Duna keringő* 1992 és *Szeressük egymást gyerekek* 1996 (Soós 2021). A 70-es évek végén tervezett trilógiából csak az első két rész, a *Magyar rapszódia* 1979, és az *Allegro Barbaro* 1979 (10. ábra) született meg, a harmadik rész anyagi okok miatt nem készült el (Bacsó 2002). A Cserhalmi-Jancsó páros utolsó közös alkotása 2010-ben az *Oda az igazság!* című filmdráma (kosztümös film) volt. A későbbiekre beígért filmek sajnos nem Cserhalmival valósultak meg (Cserhalmi 2021).

2.4.4. Bódy Gábor barátsága

Cserhalmi György életművét, színészetét, gondolkodásmódját kiszélesítette Bódy³ világnézete, alkotásmódja. Bódy Gábort Cserhalmi 1969. májusában ismerte meg a Kárpátia

³ Bódy Gábor 1946.08.30-án, Budapesten született (Jósvai 2020). Középiskolai tanulmányai befejeztével az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen hallgatott filozófiát és történelmet, mindeközben forgatókönyvírással és asszisztensi feladatok ellátásával munkálkodott különböző forgatásokon, mint a *Három Lányok*, vagy az *Agitátorok* című magyar filmek (Zombori 2012). A 70-es években Bódy felvételt nyert a Színház- és

étterem teraszán, ahol akkoriban számos bölcész, építész, kommunista, és a 80-100 fős társaság egyetlen színinövendéke, Cserhalmi is megfordult, aki a társaságot „Kárpátia kör” -ként említi egy 1985-ös interjúban (Bonta 1985). Bódy Gábor egészen különleges kisugárzású ember volt, olyan, aki okosságával, kisugárzásával provokálja a társaságot (Bonta 1985). Első találkozásukkor maga Cserhalmi sem tudta eldönteni, hogy tulajdonképpen mit kellene csinálnia vele, szájon vágni, vagy hallgatni őt (Bonta 1985). Kölcsönös tisztelettel tekintett a két fiatal művész egymásra, akik között baráti kapcsolat alakult ki: Cserhalmi a Bódyban rejlő génuszt csodálta, aki jó emberismerő készségekkel rendelkezett, míg Bódy a Cserhalmiban rejlő lehegerlő fizikai „jelenséget”, karizmatikusságot (Bonta 1985). A Bódy – Cserhalmi páros munkakapcsolata a *Fogalmazvány a féltékenységről* című diplomafilmmel, a Színház- és Filmművészeti Főiskolán kezdődött, majd 1975-ben az *Amerika anzix* című filmmel (11. ábra) folytatódott (Gelencsér 2009). Bódy Gábor felfedezte Cserhalmi talentumát, egyfajta tanárként funkcionált az akkor még filmezés terén zöldfülűnek számító Cserhalmi György számára.

11. ábra: Cserhalmi György az *Amerika anzix* című film forgatásán (Jávor 1975)

Az *Amerikai anzixban* Bódyt ambicionálta, hogy azt a pluszt, amit fölfedezett Cserhalmiban, megmutassa a szakmai közönségnek (Bonta1985). Jó néhány, a színházi és filmes szakmában tevékenykedő személy is magának tulajdonította a Cserhalmi György

Filmművészeti Főiskolára, Máriássy Félix rendező osztályában tanult film- és tévérendező szakon (Zombori 2012).

felfedezője titulust, ám a színész elmondása szerint, Ő Bódy Gábornak köszönheti a szélesebb körben elterjedő ismeretséget (Bonta 1985). A hetvenes években a Thália Színház direktoraként dolgozó Kazimir Károly nem adta ki Jancsó Miklós rendezőnek Kozák András színművészt forgatni; ezt a helyzetet megismerve Bódy Gábor a következőt felelte: „Ti mind meg vagytok bolondulva? Minek neked a Kozák? Itt van a Cserhalmi.” (Bonta 1985). Bódy ajánlásának köszönhetően bekerült, pontosabban beljebb került Cserhalmi György a filmes körforgásba. A Bódy életmű egyik legkiemelkedőbb darabja a *Psyché* sorozat (*Psyché, Nárcisz és Psyché, Psyché és Nárcisz* 1980) (Gelencsér 2009). A drámában ZEDLITZ bárót alakító Cserhalmi György azt nyilatkozta, hogy az 1979-ben forgatott filmdráma készítése során teljesedett ki Bódy Gáborral való kapcsolata, barátsága (Bonta 1985).

2.4.5. Meghatározó alkotások

Cserhalmi György neve a magyar filmművészetben megkerülhetetlen, filmes munkásságát vizsgálva színes életművel találkozunk (3. sz. melléklet) a romantikus hősöktől, a világjobbító forradalmárokon át, a valós történelmi személyekig rengeteg karaktert megelevenített filmen (sz.n. 2018b). Szinte lehetetlen felsorolni az összes filmet. A már említett filmrendezőkön kívül – Bódy Gábor és Jancsó Miklós –, Fábri Zoltán rendező az, aki hangsúlyosan formálta Cserhalmi szemléletét és akit a színész emberileg és szakmailag is páratlannak tart. (Soós 2021).

Fábri Zoltán *Az ötödik pecsét* (1976) című filmje igazi klasszikus, az elnyomó hatalom és az elnyomott kisember viszonyát boncolgatja, azt, hogy az átlagember hogyan tudja megőrizni önmagát, gerincét, egzisztenciáját (Gelencsér 1976). A filmben egy kis mellékszerepet, egy foglyot játszik Cserhalmi, aki Krisztusi-pózban, félholtan lógott. Fábri Zoltán és Cserhalmi György további közös munkája az 1975-ben forgatott *141 perc a befejezetlen mondatból* (Molnár 1977).

Cserhalmi ikonikus alakítást nyújtott Dömölky János *Hajnali háztetők* (1985) című filmjében, melyben BOTH BENEDEK festőművészt játszotta (Baló 1986). Érdekessége a filmnek, hogy a forgatásokon maga Ottlik Géza is megfordult, aki a forgatókönyvet írta (Soós 2021).

Sára Sándor egyik legmerészebb vállalkozása, a *80 huszár* (1987) melyben Cserhalmi, CSORDÁS ISTVÁNKént kaszkadőrt igénylő feladatokat is hitelesen, bravúrosan hajtott végre (Pápai 2014).

Az 1982-ben megjelenő András Ferenc által készített magyar bűnügyi filmben, a *Dögkeselyűkben* Cserhalmi egyik legismertebb alakítását láthatjuk (sz.n. 2018b).

Nevesebbnél nevesebb rendezők foglalkoztatták Cserhalmit, aki szerepelt a Szabó István által írt és rendezett *Mephisto* című filmben, ami elsőként nyerte el a legjobb idegen nyelvű magyar filmnek járó Oscar-díjat (Zsugán 1982).

A ma már kultuszfilmmé vált *Kontroll* című Antal Nimród rendezésben negatív karakterként láthatjuk Cserhalmi Györgyöt egy kisebb, de annál jelentősebb szerepben (Dr. Petővári 2004).

Cserhalmi nemzetközileg is elismertté vált, Európában és Amerikában is foglalkoztatták, egyebek között Cseh filmekben, ezek közül példaként a *Zelary* (12. ábra) című világháborús témájú produkcióban, melyet Ondrej Trojan rendezett és amit 2004-ben Oscar-díjra jelöltek (Lee 2020).

12. ábra: Cserhalmi György és Anna Geislerová a *Zelary* című filmben (Spelda 2003)

3. Közéleti aktivitás

Cserhalmi György rendszeresen fejt ki álláspontját közéleti kérdésekben. Cserhalmi beszédei és nyilatkozatai gyakran reflektálnak társadalmi és politikai kérdésekre, hangot adva a művész igazság és szabadság iránti elkötelezettségének. Cserhalmi legemblematikusabb felszólalása 1989 március 15-én, a jelképesen elfoglalt Magyar Televízió Szabadság-téri székháza előtt, hangzott el, amikor felolvasta az ellenzék 12 pontját, ami hasonlóan épült fel, mint az 1848-as 12 pont, aktualizálva a 140 évvel későbbi politikai helyzethez (Vésey-Kovács 2019). Cserhalmi, Rónay Egonnal készült interjújában (2022) azt nyilatkozta: „egy művésznek is szabad politikai véleményt nyilvánítania, de elköteleződnie már nem. Ha a közéletben nem nyilvánulhatunk meg, akkor mi a fenét csináljunk? Akkor ne is menjünk színpadra”.

Cserhalmi a Magyar Művészeti Akadémia (MMA) tagja, tisztségének elfoglalásakor akadémiai székfoglaló beszédet tartott (Balogh 2021). 2021. augusztus 31-én felolvasott *Állj ki vagy* címet viselő *Székfoglalójában*, magára a veszélyes jelzöt használja (Balogh 2021). Valóban, Cserhalmi veszélyesen bátor, pontos és egyenes, metszően reflektál a színházi életre, saját szubjektív élményét is beleszőve fogalmaz kritikát a mai kultúráról, politikáról, nem szépítve a múltat sem. Cserhalmi a beszédében nem habzó szájjal bírál, sokkal inkább feltár, tényeket közöl, következtet, szinte mosolyogva, ugyanakkor senkit és semmit sem kímélve szembesít (Balogh 2021). A színésznek kötelessége gondolkodni, véleményt formálni és ha a helyzet úgy kívánja ütköztetni nézetét, álláspontját közös ügyeinket illetően. Példaértékű Cserhalmi György bátorsága, hogy a Magyar Tudományos Akadémián kiállt egy olyan közösség elé kritikus véleményével, akiktől nem feltétlen várhatott egyetértést nézeteit illetően.

4. Díjak és elismerések

Cserhalmi György kiemelkedő színművészként, sokoldalú játékaival, a szakma iránti elkötelezettségével és páratlan tehetségével több évtizednyi színházi és filmes munkássága során számtalan díjat, elismerést tudhatott magáénak. A karakterek egyedisége, saját magáévá formálása, mélysége és hitelessége nem csak a közönséget, de a kritikusokat, szakmabelieket is lenyűgözte (5. sz. melléklet).

13. ábra: Cserhalmi György a Filmakadémia Életműdíjának átvételekor (Sulyok 2020)

Az egész pályája, munkássága elismeréseként több életműdíjat is kapott Cserhalmi, aki a **Filmkritikusok díját** több alkalommal vehette át. Először 1977-ben, majd 1983-ban, 2005-ben, végül pedig 2006-ban. A **Filmkritikusok díja** olyan filmművészeti elismerés, melyet 1962-ben vezettek be és az azt megelőző évben bemutatott filmalkotókat és filmeket értékeli. A döntést a Magyar Újságírók Országos Szövetségének Film- és Tévécritikus Szakosztálya, valamint a Magyar Filmművészek Szövetségének Filmkritikus Szakosztálya hozza meg (sz.n. 2023c). 2003-ban nyerte el Cserhalmi az **Európai életműdíjat**, vagy más néven **Európai Filmakadémia életműdíjat**. Ezt az elismerést olyan filmművészeknek ajándékozzák, akik életművükkel, munkásságukkal az európai filmgyártás minőségét emelik (Szabados 2023). A **Magyar Filmakadémia életműdíjjal** 2020-ban méltatta Cserhalmit (13. ábra) (Szilléry 2020), akinek nem ez volt az első nemzetközi elismerése, 1995-ben a salernói fesztiválon kiérdemelte a legjobb férfi alakításért járó kitüntetést (Kadarkai 2013). 2020-ban a Magyar Filmkritikusok

Díjával (sz.n. 2023.), továbbá 2022-ben a Színházi Kritikusok Céhének életműdíjával méltatták az élvonalbeli színészt, Cserhalmi Györgyöt (sz.n. 2023a).

A **Filmszemle díjat** ugyancsak öt alkalommal kapta Cserhalmi György elismerésül (sz.n. 2023a). A **Balázs Béla-díjat** 1982-ben tudhatta magáénak Cserhalmi. Ez olyan állami kitüntetés, melyet 1958-ban hoztak létre és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának minisztere ítéli oda a mozgókép területen kifejtett alkotómunkákért, ezen felül a művészi és tudományos teljesítmény elismerésére is szolgál (Csapó 1993).

Az **Érdemes Művész** kitüntetését 1986-ban vehette át Cserhalmi, mely szintén államilag finanszírozott díj és a művészet terén adományozzák. A Magyar Köztársaság **Érdemes Művésze** címet 10 fő viselheti évente, honoráriumra pedig a mindenkori Kossuth-díj összegének egyharmada (Csapó 1993).

Cserhalmi az **Erzsébet díjat** kétszer is bezsebelte, először 1987-ben, majd 1990-ben. Ezt az elismerést 1995 óta már nem adományozzák, összesen 57 fő nyerhette el ezt a kitüntetést (Mécs 1990). Cserhalmi **SZOT díjat** 1988-ban kapott, mely szintén egy pár évig működő művészeti jutalom volt, amelyet kiemelkedő alkotók nyerhettek el a művészeti ágakon belül (Csapó 1993). Két évvel később, 1990-ben részesült **Kossuth-díjban** Cserhalmi György (Csapó 1993). A **Prima díjat** 2005-ben szerezte meg Cserhalmi, ezt a művészet, szellemi élet, tudomány és a sport kiemelkedő alakjainak ítéli oda (sz.n. 2023a).

Páger Antal-színészdíjra 2013-ban tett szert Cserhalmi, melyet az a színész érdemel ki, aki "leghűségesebb" Páger Antal szellemi örökségéhez (Szabó 2013).

2014-ben Cserhalmi György két díjat is átvehetett, a **Gábor Miklós-díjat** és a **Nemzet Színésze** kitüntetést. A **Gábor Miklós díj** egy olyan rangos elismerés, melyet a szakmai kuratórium a legjobb Shakespeare-i alakításért ítél oda. A címet egyszerre legfeljebb tizenketten viselhetik, és ha közülük valaki elhalálozik, a cím többi birtokosa dönti el, ki kerülhet a megüresedett helyre. A **Nemzet Színésze** cím annak adható, aki fő- vagy epizódszerepekben kimagasló teljesítményt nyújtott, betöltötte 62. életévét, 40 évet a színészi pályán vagy legalább 20 évadot – évadonként legalább egy szerepben – a Nemzeti Színház színpadán töltött (sz.n. 2014).

5. A kutatás

5.1. A kutatás módszere és körülményei

Szakedolgozatom témájaként Cserhalmi György színművész pályáivének kutatását választottam. A dolgozatommal célom, hogy egy olyan nagyformátumú színművész életét és munkásságát bemutassam, mint Cserhalmi György, akiről még nem íródott könyv, így adatai nincsenek egy helyen összegyűjtve, részben ezt a hiányt igyekszem – ha nem is tudom teljesen – pótolni. Cserhalmi György gyakran válaszol különböző újságíróknak, hírportáloknak, ezek a beszélgetések elérhetőek az interneten, azonban gyermekkorát, bizonyos életszakaszait, színházakban töltött adott időszakokat nem említi, vagy csak nagyon kevéssé. Ezeket az információkat szeretném megtudni Cserhalmi Györgytől egy félig-strukturált interjú keretein belül, mert szeretnék szélesebb, továbbá személyes benyomást kapni Magyarország egyik legfigyelemreméltóbb művészeről, ehhez pedig nem szükséges egy szigorúan kötött, strukturált interjú.

Félig-strukturált interjú mellett döntöttem, hogy a meghatározott kérdéseken túl némi rugalmasságot, spontaneitást biztosítsak Cserhalmi Györgynek a beszélgetés során, hogy szabadon meséljen tapasztalatairól, véleményéről, gondolatairól, annak érdekében, hogy azok a homályos részek, amiket szeretnék feltárni életművéből is kiderüljenek.

Egyetlen alkalommal szeretnék Cserhalmival beszélgetni, így az interjúk tervezett száma: egy.

Az interjú időtartamát előre nem határoztam meg, mert a kutatásom alanya megtisztelt azzal, hogy időt szánt rám, így az interjú addig tart, ameddig Cserhalmi György ideje engedi.

A megírt kérdéseim megválaszolása előreláthatólag maximum 2 órát vesz majd igénybe. Helyszíneként egy csendes, nyugodt környezetet szerettem volna találni, azonban ahogy az interjú időtartamát, úgy a helyszínválasztást is szeretném Cserhalmi György igényeihez igazítani. Az adatok elemzéséhez kombinált módszertant fogok alkalmazni.

Az adatgyűjtés során szerzett előzetes ismeretek birtokában ülök le Cserhalmival beszélgetni. A dokumentumelemzés forrásai megbízható internetes források, Cserhalmiról íródott újságcikkek, továbbá a témához kapcsolódó szakirodalom voltak. Kérdéseim megfogalmazásakor figyelembe vettem, hogy azok megfeleljenek az etikai szempontoknak, ne sértsék Cserhalmi György intim szféráját. A megírt kérdéseket konzulensemmel, Kelemen

Mártával is egyeztettem. A válaszokat hangfelvételnként rögzítem, a transzkripciót pedig én fogom elvégezni, hogy biztosan az elhangzott szavakat tudjam dokumentálni.

A felvett hanganyagot miután írásban is rögzítettem, visszaküldöm Cserhalmi Györgynek ellenőrzésre, hogy biztosan engedélyezi-e az interjú szakdolgozatban történő felhasználását. A kutatásom a begyűjtött ismeretek rendezésére, átláthatóságára fókuszál, annak érdekében, hogy szélesebb képet nyújthassak Cserhalmi Györgyről. A beszélgetést nem publikálom, személyiségi jogait tiszteletben tartva a szakdolgozatom témájának kibontására alkalmazom.

A kutatási módszertant Dr. Boncz Imre: *Kutatásmódszertani alapismeretek* című könyve alapján készítettem.

5.2. Az interjúkérdések bemutatása

1. *Mit gondol hogyan érdemes, milyen formában kellene színházat csinálni? Fiatalabb korában a frontális színház ellen küzdött, most mi az, amin változtatna?*

A kérdés relevanciája: Beszélgetésindításhoz megfelelőnek tartom egy tágabb témakör érintését, feloldva az ismeretlen helyzetből adódó kezdeti bizonytalanságot.

Várt eredmény: Megismerem Cserhalmi György színházi szemléletét, gondolkodásmódját, biztos vagyok benne, hogy egy ilyen nagy múltú, jó ízlésű művész, mint Cserhalmi rengeteget tud tanítani nekünk pályakezdőknek (tapasztaltabb színészeknek egyaránt) a szakmáról.

2. *Mit gondol mennyire fontos a szakmai, illetve önmagunkba vetett bizalom? Hogyan tudta ezt megőrizni?*

A kérdés relevanciája: Könnyedén megválaszolható kérdést teszek fel bevezetésként, hogy megalapozzam az oldott légkört, amelyben személyesebb hangvételű témákat, mint gyermekkor, családi háttér is érinthetünk a későbbiekben.

Várt eredmény: Kialakul egy bizalmasabb hangvétel, amiben megismerhetem Cserhalmi György önmagához fűződő viszonyát, hogyan néz szembe a kihívásokkal.

3. *Már a pályafutása elején megtalálták a jó lehetőségek, ennek ellenére volt olyan munka, amit később megbánt, hogy elvállalt?*

A kérdés relevanciája: Nem találtam olyan interjút vagy cikket, amelyben olyan próbafolyamatokról, vagy forgatásokról mesél Cserhalmi, amik nem a fejlődését

szolgálták, vagy rossz élmények voltak, esetleg valamilyen nehezítő körülmény árnyékolta be az adott produkció kivitelezését stb.

Várt eredmény: Cserhalmi György színházi és filmes munkáinak belső folyamataiba való bepillantás, színházi és filmes szakmában szerzett élményeinek megismerése.

4. *Elképesztő mennyiségű és minőségű szerep fűződik a nevéhez. Hogyan épít fel egy szerepet? Mik az első lépcsőfokok?*

A kérdés relevanciája: Szeretném kideríteni, hogyan azonosul Cserhalmi György a ráosztott karakterrel, hogyan tanul szöveget, vannak-e preconcepciói, mennyire bízza magát a rendezőre, hogyan próbál.

Várt eredmény: Gazdagabb képet kapok Cserhalmiról, hogy a színész ikon hogyan építi fel szerepeit, milyen fázisokon halad keresztül egy próbafolyamatban, hogy elemzi karaktereit és keresi az adott szerep színeit.

5. *Ennyi munka mentálisan is megterhelő. Mi az, ami feltölti Önt? Hogyan tudott a mindennapokban megmaradni emberként?*

A kérdés relevanciája: Kulcsfontosságúnak tartom az önismeretet ebben a szakmában, az önismeret részeként pedig azt, hogy tudatában legyünk saját testünk és lelkünk igényeinek. Kíváncsi vagyok, hogy a több, mint 200 filmet forgató és szinte ugyan ennyi darabot bemutató Cserhalmi György miként pótolja energiáit.

Várt eredmény: Megosztja velem Cserhalmi, hogy hogyan őrzi meg mentális egészségét, milyen pozitív és negatív tapasztalatok érték a szakmában, és mindennek ellenére hogyan tudott megmaradni mégis igaznak, hitelesnek és kíváncsinak a világra.

6. *A köztudatban a neve hallatán a Dögkeselyűben és a Szerelmem, Elektrában nyújtott alakítása a leggyakoribb, amire asszociálnak. Ön is ezeket tartja kiemelkedőnek vagy nem tesz különbséget szerep és szerep között?*

A kérdés relevanciája: Kérdésemmel szeretném megtudni, hogy Cserhalmi visszanézi-e önmagát, illetve, hogy mennyire kritikus a saját színészi teljesítményét illetően.

Várt eredmény: Kiderül, hogy van-e olyan film, amit kiemel Cserhalmi életművéből és az, hogy mennyire kritikus önmagával szemben.

-
7. *Félévet élt Amerikában. Ez egyfajta alkotói szabadság/töltődés volt, vagy új impulzusok keresése?*

A kérdés relevanciája: Szeretném megismerni a féléves amerikai tartózkodás hátterét, valamint, hogy szerzett-e olyan szakmai tapasztalatot, amit aztán hazatérve Magyarországra kamatoztatni tudott.

Várt eredmény: Bepillantást nyerek Cserhalmi amerikai utazásának háttér történetébe, személyesebb megvilágításba helyezi Cserhalmi motivációit.

8. *A magánéleti váratlanságok, fájdalmak feldolgozásában mennyire gondolja terápiás jellegűnek a színházat?*

A kérdés relevanciája: Gyakran használják a munkaterápia kifejezést a színházi berkekben, azonban én szkeptikus vagyok ezzel kapcsolatban. Érdekel, hogy hazánk egyik legmeghatározóbb alkotója hogyan vélekedik a színháznak a terápiás funkciójáról.

Várt eredmény: Cserhalmi válaszával közelebb visz a színész feladatainak megértéséhez, hogy a magánéleti traumákat mennyire gyógyítja a színpad, hogy van-e ilyen jellege a munkának, valamint, hogy kell-e ilyen rendeltetése legyen a színházcsinálásnak.

9. *Osztályfőökként igyekezett felszabadítani diákjait. Hogy látja magát tanárként (mi az, ami alapján tanított, saját tapasztalatai alapján vagy különböző színészképzési módszerek által?) Mi az, amit hatékonynak talált a módszerei közül?*

A kérdés relevanciája: Kíváncsi vagyok, hogy miként látja magát Cserhalmi, mint színészpedagógus, a tanítás során milyen metódusokat integrál saját elképzelései közé.

Várt eredmény: Azt feltételezem, hogy Cserhalmi saját pedagógiai módszerén túl megismerem az őt ért legfontosabb szakmai behatásokat, melyek az ő művészetét formálták.

10. *Mesélne nekem a gyermekkoráról, illetve a főiskolás évek előtti időszakról, amikor először találkozott a színházi közeggel Debrecenben? Milyen érzés volt operaénekes anyával felnőni? Mennyire érezte ennek előnyét és hátrányát? Később apaként volt olyan, amire tudatosan figyelt, hogy másképp csináljon, mint az édesanyja?*

A kérdés relevanciája: Minden ember számára meghatározó a gyermekkor, érdekel Cserhalmi György motivációja, hogy milyen impulzusok érték őt, aminek hatására jelentkezett a Színház- és Filmművészeti Főiskolára.

Várt eredmény: Megismerem Cserhalmi György édesanyjához és édesapjához fűződő viszonyát, betekintést enged, hogy milyen hatások érték őt gyermekkorában, hogy mik voltak azok, amikre odafigyelt lányának, Sárának nevelésekor, illetve, hogy hogyan látja magát, mint apa.

11. *Nagyapja egy jókedvű istenképet adott át Önnek, hogy sikerült ezt saját személyes traumái, illetve az egész munkássága során megőrizni?*

A kérdés relevanciája: Cserhalmi szeretettel beszél nagyapjáról, akivel szoros kapcsolatot ápolt. Szeretném közelebbről megismerni az ő viszonyukat, illetve azt, hogy a hit milyen szerepet tölt be Cserhalmi mindennapjaiban.

Várt eredmény: Cserhalmi diszkréten kezelt, a nyilvánosság előtt ritkán emlegetett hitvilágának megismerése, nagyapjával közös emlékeinek felidézése. Kiderül, hogy nagyapájának mely tanácsai gyakoroltak hatást Cserhalmi világnézetére.

12. *Azt nyilatkozta korábban, hogy a nosztalgiazás a halál előszobája. Ez alatt pontosan mire gondol? A naplójában mégis az életét írja meg, amely során nélkülözhetetlen a múltba tekinteni.*

A kérdés relevanciája: Szeretném kideríteni, hogy Cserhalmi – az aktív színész évein túl – mivel foglalja el magát. Naplóját több cikkben is megemlíti, azonban pontosan nem ismert, hogy mit örökít meg benne.

Várt eredmény: Cserhalmi reagál a felvetésekre, majd mesél nekem hétköznapjairól, terveiről és arról, hogy mi a célja, miért írja a naplót és kinek szánja azt.

5.3. Az interjú felvétele

Az interjút 2024. január 6-án, szombaton 15 órakor Cserhalmi György budapesti lakásában készítettem. Csodálatos élmény volt az interjú felvétel, Cserhalmi rendkívül közlékeny és segítőkész volt. Felajánlotta, hogy tegeződjünk, így a beszélgetés gördülékenyen zajlott. Kelemen Mártával, konzulenssemel, aki a találkozót megszervezte, nagyon barátságos fogadtatást kaptunk, ízletes teával, süteménnyel, sőt meleg étellel is megkínált minket

Cserhalmi. Körülbelül négy órát tölthettem vele, annak ellenére, hogy aznap nem érezte magát teljesen jól, így azt is mondhatta volna, hogy halasszuk el az alkalmat.

Cserhalmi személye magával ragadó, humoros, nagyon jó az emlékezőképessége, roppant eszes, kedves, rengeteg információt osztott meg velünk magáról, nem túlzok, ha azt állítom, egy életre szóló élményt és rengeteg tanítást kaptam ez alatt a pár óra alatt tőle. Egy kényelmes kanapén ülve – kissé megilletődve — hallgattam és ámultam.

5.4. Az interjú eredményeinek bemutatása

Cserhalmi Györgyöt főként a színházi szakmáról alkotott véleményéről, a filmes és színházi munkafolyamatok során megtapasztalt élményeiről kérdeztem, valamint olyan témákra is kitértem, mint: családi háttér, tanítási módszer, szerepmegformálás és bizonyos életszakaszainak megismerése.

Megtudtam, hogy Cserhalmi szerint a színházat nem lehet ideológiák alapján meghatározni, mert nem az a lényeges, ami számít az „a darab és az azt körülvevő ízlés”(6. sz. melléklet). A színház csodákat rejt, ha őszinte, meglepő, izgalmakat tartogat és legfőképp konzekvens az ízlést illetően.

A hetvenes évek elején megjelent egy új nemzedék, amibe Cserhalmi is bele tartozik. Ez a nemzedék másként határozta meg magát elődeikkel szemben, felértékelődött számukra a szabadság iránti vágy, a kortárs drámák, új nézetek és formák kipróbálása. Cserhalmi szerint bünt követ el az a korszak, amelyik megfosztja az alkotót szabadságától. Cserhalmi betekintést engedett Székely Gáborral történt együttműködésébe, rávilágított az interjú során arra is, hogy értelmiségivé válni szükséges velejárója a színészi pályának. Cserhalmi segített megértenem, hogy a művészet segítségével hogyan sikerült olyan üzeneteket közvetíteni a szélesebb közönség felé, mely az aktuális hatalmi berendezkedés keretét feszegette a rendszerváltás előtti időszakban.

Cserhalmi kifejtette beszélgetésünkben, hogy miért gondolja a színész számára elengedhetetlennek az önismereti munkát, amit nem lehet megspórolni, magunknak kell megküzdeni érte.

Sajátos színészpédagógiai felfogással rendelkezett Cserhalmi, a tanítványait nem különböző módszerek mentén oktatta, hanem önmaguk felszabadítására sarkallta őket, mindenféle feleslegesen felvett sallangoktól igyekezett őket megszabadítani. Cserhalmi beavatott a színészi pálya egzisztenciális válságaival együtt járó tapasztalataiba, majd arról

mesélt, hogy miként változott meg előnyére illetve hátrányára a filmes szakma a rendszerváltozást követően.

Cserhalmi ismertette velem a Katonából való távozásának körülményeit, majd részletezte az Amerikában töltött fél évet és a nemzetközi filmvilággal kapcsolatos meglátásait.

Kiderült, hogy Cserhalmi hogyan állt neki egy próbafolyamatnak: ő nem próbált példánnyal a kezében, szerepének megfejtéséhez a kulcs, a szöveg értelmezésében rejlett. Beszélgetésünkben szó esett a 90-es évekről és az azt követő időszakokról, napjainkban érzékelhető szakmai megosztottságáról, hogy ennek kik lesznek az áldozatai és hogyan válnak azzá.

Az interjú során családi múltjának fontos pillanataiba engedett betekintést. Megismertem Cserhalmi hithez fűződő viszonyát, a nagypapájától kapott útravalókat és azt, hogy a jelenben főként unokáival tölt minőségi időt és a naplóját szerkeszti (6. sz. melléklet).

6. Összegzés

A Cserhalmi György által képviselt mindig igaz és hiteles, hatalmas energiákat felemésztő játéktípus tette lehetővé, hogy ne karakterszínészként, hanem jolly joker-ként legyen tagja különböző társulatoknak, eljátszva, pontosabban megélve akármilyen méretű, nehézségű szerepet. Ez a fajta munkamorál okozata, hogy Cserhalmi György mércévé vált az őt követő generációknak, úgy, hogy emberileg is megmaradt őszintének, önazonosnak és hitelesnek, nem megrészegetve a sikereitől. Cserhalmi megmutatja, hogy mi az a szint, az a tűz, amilyen lánggal érdemes égni, ami felé törekedni kell, sőt kötelesség, ha szeretnénk ezt a szakmát méltósággal képviselni.

Kevés Cserhalminál ragyogóbb színművész van ma Magyarországon. Motiválónak tartom Cserhalmi György személyét. Interjúit, életművét kutatva, vele beszélgetve rengeteget tanultam olyan, ma már kiveszőben lévő értékekről, mint a hűség, a becsületesség, az egyenesség, a világ ismerete és szeretete, morál, jellem. Cserhalmi megtanítja a fiatalokat arra, hogy saját individuumukat ismerni és képviselni kötelesség.

A dolgozatomban bemutattam Cserhalmi teljes színészi pályáját, az ő művészetére hatást gyakorló személyeket, pályatársakat. Igyekeztem pontos képet alkotni Cserhalmiról, színház- és filmművészetéről és az azt meghatározó politikai korszakokról. A Katona József színházban megformált szerepein keresztül bemutattam Cserhalmi színészi játékának főbb stílusjegyeit. Cserhalmi szemléletmódja, személyének erőteljes karizmája közéleti felszólalásaiban is átütött, valamint a vele készült interjúmban mindenki számára megismerhetővé vált.

Cserhalmi életműve a magyar kultúrát gazdagítja, sokunk számára példakép. A dolgozat készítésekor meggyőződhettem arról, hogy milyen remek ember Cserhalmi, hogy mennyire nyitott, jó gondolkodású, kedves, alázatos, sugárzó személyiség. Örömmel tölt el a gondolat, hogy a diplomám megszerzéséhez szükséges feladatomat Cserhalmi személyének megismerésével töltöttem, mert rengeteget kaptam tőle, megerősített abban, hogy érdemes ebbe a szakmába időt és energiát fektetni.

Irodalomjegyzék

- ALMÁSI Éva (1977): Film-Színház-Muzsika Színészkönyv 1977. Budapest, Lapkiadó Vállalat, 239. p.
- BACSÓ Péter (2002): JANCSÓ MIKLÓS ÉLETMŰVE, Budapest, *Magyar Elektronikus Könyvtár, Országos Széchenyi Könyvtár* 62. p. URL: <https://mek.oszk.hu/00100/00124/00124.pdf> [2024.01.05.]
- BALOGH Gábor (2022): Viszlát, Lenin – Drága besúgott barátaim. Budapest, *30 éve szabadon* URL: <https://www.30eveszabandon.hu/letoltheto-elemek/arculat> [2024.04.11]
- BALOGH Gyula (2021): Cserhalmi megütközést keltett székfoglalójával az MMA-n, Budapest, *Népszava* URL: https://nepszava.hu/3130885_cserhalmi-megutkozest-keltett-szekfoglalojaval-az-mma-n [2024.03.28.]
- BALÓ Júlia (1986): Dömölky János új filmje – Hajnali háztetők, Budapest, *Film Színház Muzsika*, 30. évfolyam, 14. szám pp. 429 URL: https://adt.arcanum.com/hu/view/FilmSzin hazMuzsika_1986_1/?query=d%C3%B6m%C3%B6lky+j%C3%A1nos+cserhalmi&pg=428&layout=s [2024.03.18.]
- BONTA Zoltán (1985): „Barátom, Bódy Gábor” - Bonta Zoltán videó dokumentuma, Budapest, *Duna Televízió* URL: <https://nava.hu/id/193378/> [2024.03.21.]
- CSAPÓ Tamásné (1993): Díjasok és kitüntetettek adattára 1981–1990, ISSN 0237-2312, Kaposvár, *Megyei és Városi Könyvtár* 154. p.
- CSÁKI Judit (1984): Színház helyett színjátszás, Budapest, *katonajozsefszinhaz.hu*, Katona József Színház oldala URL: <https://katonajozsefszinhaz.hu/9-a-katona/archivum/41588-john-ford-kar-hogy-kurva-662051-sp-194255077> [2024.04.16.]
- CSERHALMI Sára (2012): kérdező: Libor Anita. 2012. Vállaljuk fel hibáinkat (09 24). Budapest, *Filmhu, magyar film központi oldala* URL:

-
- <https://magyar.film.hu/filmhu/magazin/cserhalmi-sara-vallaljuk-fel-hibainkat.html>.
[2023.02.14.]
- CSERHALMI György (2021): Jancsó tudott köztársaságot csinálni azzal, hogy ott állt - JANCSÓ 100, kérdező: Márton Gulyás, Budapest, *Partizán* URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=YQNIRE5MwrE> [2024.03.05.]
- DR. PETŐVÁRI Ágnes (2004): Kontroll (Antal Nimród Akcióvígjátéka), Budapest, *Havi Magyar Fórum*, 12. évfolyam, 3. szám pp. 91-92 URL:
https://adt.arcanum.com/hu/view/HaviMagyarForum_2004/?pg=293&layout=s
[2024.04.02.]
- GELENCSÉR Gábor (1976): Az ötödik pecsét (1976). Budapest: *magyar.film.hu* URL.:
<http://archiv.magyar.film.hu/filmtortenet/filmelemzesek/az-otodik-pecset-1976-filmtortenet-elemzes.html> [2024.03.28]
- GELENCSÉR Gábor (2009): A Balázs Béla Stúdió 50 éve, Budapest, Filmtudomány Tanszék. p. 367.
- GYÖRGY Péter (1983): „Egy színész”, Budapest, *katonajozsefszinhaz.hu*, Katona József Színház oldala URL: <https://katonajozsefszinhaz.hu/38749> [2024.04.16.]
- GYÖRGY Péter (1984): A történelem sújtotta ember, Budapest, *katonajozsefszinhaz.hu*, Katona József Színház oldala URL: <https://katonajozsefszinhaz.hu/38752> [2024.04.15.]
- HARASZTI Mária (2022): Szeretném, ha szeretnének: Egy este Varga Magda operaénekessel. Pozsony, *Magyar Interaktív televízió* URL:
<https://www.televizio.sk/2022/01/szeretnem-ha-szeretnenek-egy-este-varga-magda-operaenekessel/> [2023.12.02.]
- HUSZÁR Sylvia (2018): Cserhalmi György - színész, Budapest, *Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Színházi Adattár* URL:
<http://resolver.szhaztortenet.hu/person/OSZMI908> [2023.12.12.]

-
- KADARKAI Endre (2013): Cserhalmi György Arckép, Budapest, *Zugló Televízió* URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Eu6slLetTRI&t=7s> [2024.03.11.]
- KALLOS Bea (2024): Jancsó Miklós tíz éve halt meg. Budapest, *Magyar Nemzet* URL: <https://magyarnemzet.hu/kultura/2024/01/jancso-miklos-tiz-eve-halt-meg> [2024.01.05.]
- KOCSIS Gábor (2021): Domine non sum dignus - Laudáció Cserhalmi György akadémiai székfoglalójához. Budapest, *Magyar Művészeti Akadémia* URL: <https://www.mma.hu/documents/10180/7443905/Cserhalmi+Gy%C3%B6rgy+laud%C3%A1ci%C3%B3.pdf/370fa76d-b5b3-4289-b96f-5cacd38b30da> [2024.04.09.]
- KOLTAI Tamás (1982): Amikor nincs igazi élet... színház kritika, Budapest, *Katona József Színház oldala* URL: <https://katonajozsefszinhaz.hu/38765> [2024.04.16.]
- KORNIA István (2015): Cserhalmi: a lényeg a színpadon történt meg. *Nemzeti Magazin*, II. évfolyam, 4. szám. Budapest, *Nemzeti Színház* URL: <https://nemzetiszinhaz.hu/magazin/2015/01/cserhalmi-a-lenyege-a-szinhazon-tortent-meg> [2024.03.12.]
- KOVÁCS András Bálint (2014): Jancsó Miklós halálára Budapest, *Holmi*, 26. évfolyam, 2. szám, pp. 248-250 URL: https://adt.arcanum.com/hu/view/HolMi_2014/?query=jancso%C3%B3+miklo%C3%B3s+filmrendez%C5%91&pg=277&layout=s [2024.04.25.]
- KÓHÁTI Zsolt (1988): FILMKULTÚRA - A Magyar Filmintézet Folyóirata V. évfolyam, 4. szám. Budapest, *Nemzeti Filmintézet Magyarország* 101. p. URL: https://nfi.hu/files/document/document/527/1988_5sz.pdf. [2024.01.03.]
- LEE Robert Adams (2020): Zelary (Želary) – Ondřej Trojan 2003, Prága, *Czech Film Review* URL: <https://czechfilmreview.com/2020/08/06/zelary-zelary-ondrej-trojan-2003/> [2024.03.28.]
- MÉCS János (1990): Erzsébet-díjasok, 1990 Budapest, *Vasárnapi Hírek* 6. évfolyam, 46. szám pp. 312 URL: https://adt.arcanum.com/hu/view/VasarnapiHirek_1990_07-12/?query=cserhalmi+erzs%C3%A9bet-d%C3%ADj&pg=311&layout=s[2023.01.05.]

-
- MÉSZÁROS Tamás (1982): A manó bennünk lakik – kritika. Budapest, *katonajozsefszinhaz.hu*,
Katona József Színház oldala URL: <https://katonajozsefszinhaz.hu/38891> [2024.04.17.]
- MÉSZÁROS Tamás (1983): Örülj, hogy színházban élhetsz..., Budapest, *katonajozsefszinhaz.hu*,
Katona József Színház oldala URL: <https://katonajozsefszinhaz.hu/38902> [2024.04.16.]
- MÉSZÁROS Tamás (1985): Maga akart lenni, Budapest, *katonajozsefszinhaz.hu*, Katona József
Színház oldala URL: <https://katonajozsefszinhaz.hu/38906> [2024.04.15.]
- MÉSZÁROS Tamás (1987): Átok rád, sátán asszonya, Budapest, *katonajozsefszinhaz.hu*, Katona
József Színház oldala URL: <https://katonajozsefszinhaz.hu/38899> [2024.04.16.]
- MÉSZÁROS Tamás (1988): Apokalipszis most, Budapest, *katonajozsefszinhaz.hu*, Katona József
Színház oldala URL: <https://katonajozsefszinhaz.hu/38901> [2024.04.17.]
- MÉSZÁROS Tamás (1988b): Veszteségünk Alceste, Budapest, *Magyar Hírlap* 21. évfolyam 276.
szám, pp. 172-173 URL:
https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarHirlap_1988_11/?query=cserhalmi+gy%C3%B6rgy+vesztes%C3%A9g%C3%BCnk+alceste&pg=172&layout=s [2024.04.25.]
- M. MÜLLER Péter (1987): Zubbonyból, zubbonyba, Budapest, *katonajozsefszinhaz.hu*, Katona
József Színház oldala URL: <https://katonajozsefszinhaz.hu/38759> [2024.04.16.]
- MOLNÁR Judit (1977): 141 perc a Befejezetlen mondatból, Szatmárnémeti, *Új Élet*, 19.
évfolyam, 12. szám, pp. 283-284 URL:
https://adt.arcanum.com/hu/view/UjEletErdelyiFigyelo_1977/?query=141+perc+a+bef+ejezetlen+mondatb%C3%B3l&pg=282&layout=s [2024.04.25.]
- PÁPAI Zsolt (2014): 80 huszár, Budapest, *Filmvilág* 57. évfolyam, 1. szám pp. 65-66 URL:
https://adt.arcanum.com/hu/view/Filmvilag_2014/?query=80+husz%C3%A1r+cserhalmi&pg=64&layout=s [2024.03.28.]

-
- RÓNAY Egon (2022): Húzós podcast / Cserhalmi György – 30 év mehet a kukába, Budapest, *ATV Magyarország* URL: <https://www.youtube.com/watch?v=U5YtNhtVPQE> [2024.04.02.]
- SOÓS Tamás (2021): „Nála tanultuk meg, mi az a szabadság” Budapest, *Fidelio* URL: <https://filmtett.ro/cikk/nala-tanultuk-meg-mi-az-a-szabadsag> [2024.03.02.]
- SZABADOS Éva (2023): Cserhalmi György 75 éves, Győr, *Győri Szalon* <https://www.gyoriszalon.hu/news/17441/66/> [2024.02.01.]
- SZABÓ Imre (2013): Cserhalmi Györgyé a 11. Páger-díj, Szeged, *Délmagyarország, Csongrád-Csanád vármegyei hírportál* URL: <https://www.delmagyar.hu/mako-es-kornyeke/2013/01/cserhalmi-gyorgye-a-11-pager-dij> [2024.03.27.]
- SZEGŐ András (2016): Együtt átugrottuk – Cserhalmi Sára édesapjáról, Cserhalmi Györgyről Budapest, *Nők Lapja* (12.25). URL: <https://www.noklapja.hu/aktualis/2016/12/25/egyutt-atugrottuk-cserhalmi-sara-edesapjarol-cserhalmi-gyorgyrol/> [2023.12.02.]
- SZÉP Zoltán János (2016): Nagy sorscsapások érték a Nemzet Színészét. Hajdúszoboszló, *Szoboszlói Nap magazin* URL: <https://www.szoboszloinap.hu/helyi/2016/06/04/nagy-sorscsapasok-ertek-a-nemzet-szineszet/> [2024.03.27.]
- SZILLÉRY Éva (2020): Átadták a Magyar Filmakadémia Életműdíjait, Budapest, *Magyar Nemzet* URL: <https://magyarnemzet.hu/kultura/2020/02/magyar-filmakademia-eletmudij-atadas> [2023.03.05.]
- SZ.n. (2014): Cserhalmi György kapja idén a Gábor Miklós-díjat, Budapest, *Irodalmi Jelen - művészeti portál és folyóirat, MTI* URL: <https://irodalmijelen.hu/hirek/cserhalmi-gyorgy-kapja-iden-gabor-miklos-dijat> [2024.01.12.]
- SZ.N. (2017): Cserhalmi György újra próbál. Budapest, *Index.hu Zrt* URL: https://index.hu/kultur/2017/11/24/cserhalmi_gyorgy_nemzeti_sinhaz_uri_muri/ [2024.03.05.]

-
- SZ.n. (2018a): Vívó, kaszkadőr, színész. Cserhalmi György 70. Budapest, *Nemzeti Filmintézet Magyarország*, MTI/Filmarchivum URL: <https://nfi.hu/filmarchivum/hirek-1/cserhalmi-gyorgy-70-eves.html>. [2023.12.15.]
- SZ.n. (2018b): 10 film, 10 emlék – A ma 70 éves Cserhalmi Györgyöt köszöntjük, Budapest, *Nullahategy* URL: <https://nullahategy.hu/10-film-10-emlek-a-ma-70-eves-cserhalmi-gyorgyot-koszontjuk/> [2024.03.28.]
- SZ.N. (2021): Jancsó-filmek a Balaton-felvidék vonzásában, Budapest, *Fidelio* URL: https://fidelio.hu/vizual/jancso-filmek-a-balaton-felvidek-vonzasaban-164371.html?fbclid=IwAR1-o-gKSYiXc2-7xE8BMjGC8AZez4thE6tnCxxwne_6CaT495msWVmd5MU_aem_Aa06b2BJBEAMWd72g1WfuDM4n6OUBE3SGkbPZ1I79kUHI9Khf4_RjvThaYj5JSQbOfyzgnyc_dyfDo033f0HvR-L [2024.01.05]
- SZ.n. (2023a): „A benső csak a méltóságra, szeretetre rezonál” - 75 éves Cserhalmi György Budapest, *Színház Online* színházi és művészeti portál URL: <https://szinhaz.online/cserhalmi-gyorgyot-koszontjuk/> [2024.03.05.]
- SZ.n. (2023b): Latinovits apródjából a Nemzet Színésze, Nemzeti Archívum. Budapest, Magyar *Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet* URL: <https://nemzetiarchivum.hu/stories/Cserhalmi-Gyorgy-75-eves>. [2024.03.11.]
- SZ.n. (2023c): Átadták a Magyar Filmkritikusok díjait, Budapest, *MÚOSZ, Magyar Újságírók Szövetsége* URL: <https://muosz.hu/2023/02/03/atadtak-a-magyar-filmkritikusok-dijait/>
<https://muosz.hu/elismeresek/> [2024.01.06.]
- TARJÁN Tamás (1989): Odi et Amo – A Mizantróp a Katona József Színházban, Színház, 22. évfolyam, 4. szám. Budapest, *Országos Széchényi Könyvtár*, URL: https://epa.oszk.hu/03000/03040/00264/pdf/EPA03040_szinhaz_1989_02_020-023.pdf?fbclid=IwAR2hff19iv1IbDGnfa7VjFhxLNgir6ar8ynyPqH09Wg3N1FInFrOPaxGTw_aem_Aa0HrbBdfPkFf-rmtI5uR1D0s-cxZyItsMxXQRInqUZPubupzeTqa6pK5uLbRQxm4K0gLm14OSWa-VxhjlIV6uhX [2024.03.04.]

VARGA Róbert (2011): *A veszprémi ködszurkáló*, Múlt-kor történelmi portál. Budapest, *Múlt-kor történelmi magazin* URL: https://m.mult-kor.hu/20110908_a_veszpremi_kodszurkalo [2024.03.27.]

VÉCSEY-KOVÁCS László (2019): Harminc éve, a március 15-i tömegtüntetéssel kezdődött a befejezetlen rendszerváltás, Budapest, *Pesti Srácok* URL: <https://pestisracok.hu/harminc-eve-a-marcius-15-i-tomegtuntetessel-kezdodott-a-befejezetlen-rendszervaltas/> [2024.03.19.]

ZELKI János (1988): Halottas ház, Budapest, *katonajozsefszinhaz.hu*, Katona József Színház oldala URL: <https://katonajozsefszinhaz.hu/38762> [2024.04.17.]

ZOMBORI Mónika (2012): Portré Bódy Gábor művészetéről, Budapest, *Műút* 57. évfolyam, 36. szám pp. 44-47 URL: https://adt.arcanum.com/hu/view/Muut_2012/?query=b%C3%B3dy+g%C3%A1bor&pg=579&layout=s [2024.04.25.]

ZSUGÁN István (1982): Mephisto: A self absolving character Budapest, *The Hungarian Quarterly* 23. évfolyam, 87. szám pp. 85-89 URL: https://adt.arcanum.com/hu/view/HungarianQuarterly_087_1982/?pg=89&layout=s [2024.04.01.]

Ábrajegyzék

1. ábra: Cserhalmi György, Kelemen Márta és Német Klára az interjú készítése közben

NÉMET Klára (2024): Interjú [2024.01.06.]

2. ábra: Latinovits Zoltán és Cserhalmi György *Az ötödik pecsét* c. film forgatásán

ILLÉS György (1976): *Az ötödik pecsét*, magyar filmdráma, rendezte: Fábri Zoltán, *IMDB* URL: <https://m.imdb.com/title/tt0075467/mediaviewer/rm1244543744/> [2024.04.18.]

3. ábra: Cserhalmi György és Törőcsik Mari

BENKŐ Imre (1978): William Shakespeare: *Téli rege*, előadásrészlet, Nemzeti Színház, rendezte: Major Tamás, *Kultúra.hu* URL: <https://kultura.hu/korunk-zaklatottsagalu-luktet-benne-75-eves-cserhalmi-gyorgy/> [2024.04.07.]

4. ábra: Sinkó László, Rajhona Ádám, Cserhalmi György és Szacsvay László az *Imposztor* című előadásban

TÓTH István Csaba (1983): Spiró György: *Az imposztor*, előadásrészlet, Katona József Színház, rendezte Zsámbéki Gábor, *Katona József Színház oldala* URL: <https://katonajozsefszinhaz.hu/41585> [2024.04.18.]

5. ábra: Cserhalmi György és Gobbi Hilda

TÓTH István Csaba (1984): John Ford: *Kár, hogy kurva*, előadásrészlet, Katona József Színház, rendezte Zsámbéki Gábor, *Katona József Színház oldala* URL: <https://katonajozsefszinhaz.hu/41588> [2024.04.18.]

6. ábra: Major Tamás és Cserhalmi György

BENKŐ Imre (1984): Bulgakov: *Menekülés*, előadásrészlet, Katona József Színház, rendezte Székely Gábor, *Katona József Színház oldala* URL: <https://www.katonajozsefszinhaz.hu/galeria/category/25-menekules> [2024.04.19.]

7. ábra: Cserhalmi György *Coriolanus* címszerepében

FÖLDI Imre (1985): William Shakespeare: *Coriolanus*, előadásrészlet, Katona József Színház, rendezte Székely Gábor, *Katona József Színház* URL: <https://www.katonajozsefszinhaz.hu/galeria/category/29-coriolanus> [2024.04.19.]

8. *ábra: Cserhalmi György az Apa című előadásban*

ILOVSKY Béla (1988): August Strindberg: Az apa, előadásrészlet, Katona József Színház, rendezte Kalle Holmberg Katona József Színház oldala URL: <https://www.katonajozsefszinhaz.hu/galeria/category/39-azapa> [2024.04.19.]

9. *ábra: Udvaros Dorottya és Cserhalmi György a Mizantróp című darabban*

ILOVSKY Béla (1988): Molière: A mizantróp, előadásrészlet, Katona József Színház, rendezte Székely Gábor, *Nemzeti Archivum* URL: <https://nemzetiarchivum.hu/photobank/item/MTI-FOTO-SHpESG9qQzFXNmpnaVZESTNBYU55QT09> [2024.04.18.]

10. *ábra: Cserhalmi György, Jancsó Miklós és Udo Kier forgat*

SZÓVÁRY Gyula (1975): Allegro Barbaro, magyar történelmi dráma, rendezte Jancsó Miklós, *ORIGO* URL: <https://www.origo.hu/filmklub/2013/08/remelem-dramai-halalt-halok-udo-kier-interju-zero-narcisz-es-psyche-lars-von-trier-madonna> [2024.04.11.]

11. *ábra: Cserhalmi György az Amerika aniz c. film forgatásán*

JÁVOR István (1975): Amerikai aniz, fekete-fehér magyar játékfilm, rendezte Bódy Gábor, *Nemzeti Filmintézet Magyarország* URL: <https://nfi.hu/alapfilmek-1/alapfilmek-filmek/jatekfilm/amerikai-aniz.html> [2024.04.10.]

12. *ábra: Cserhalmi György és Anna Geislerová*

MARTIN Spelda (2003): *Zelary*, cseh, szlovák és osztrák koprodukcióban készült nagyjátékfilm, rendezte Ondrej Trojan, *IMDB* URL: <https://www.imdb.com/title/tt0288330/mediaviewer/rm436668672/> [2024.04.11]

13. *ábra: Cserhalmi György a Filmakadémia Életműdíjának átvételekor*

SULYOK László (2020): *Magyar Nemzet* URL: <https://magyarnemzet.hu/kultura/2024/04/cserhalmi-gyorgy-a-naplojarol-brutalis-lenne-ha-kozreadnam> [2024.02.20.]

Mellékletek

1. Melléklet: A szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

NYILATKOZAT

a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió¹ nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: NÉMET KLÁRA
A Hallgató Neptun kódja: U96HZA
A dolgozat címe: CSERHALMI GYÖRGY ÉLETE ÉS MUNKÁSSÁGA
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: MATE RIPPL-RÓNAI MŰVÉSZETI INTÉZET
A konzulens tanszékének a neve: SCINHAZI TANSZÉK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió² egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumába. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után

nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumában.

Kelt: 2024. év 04 hó 28 nap

Hallgató aláírása

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

2. Melléklet: Konzulensi nyilatkozat

NYILATKOZAT

Német Klára (név) (hallgató Neptun azonosítója: H96HZA) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot¹ áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védeésre **javaslom / nem javaslom²**.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem³

Kelt: 2024 év 04. hó 28. nap

belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.

3. Melléklet: Cserhalmi György színházi munkássága

- 1968 Fry: *Nem ritka a fönix* –TEGEUS-CHROMIS (Szegedi Egyetemi Színpad)
- 1969 Bertold Brecht: *Koldusopera* –HORGASUJÚ JAKAB; MACHEATH (rendező: Békés András, Színház- és Filmművészeti Főiskola Stúdiószínháza)
- 1971 Williams: *Üvegfigurák* –JIM O'CONNOR (rendező: Székely Gábor, Színház- és Filmművészeti Főiskola Stúdiószínháza)
- 1971 Moliere: *Amphitryon* –POLIDAS (Színház- és Filmművészeti Főiskola Stúdiószínháza)
- 1971 Nagybánkai-Táncz: *A szüzesség acél-tüköre* –RUBEN; II. JÓS (rendező: Sík Ferenc, Szentendrei Teátrum)
- 1971 William Shakespeare: *Rómeó és Júlia* –MERCUTIO (rendező: Ruszt József, Debreceni Csokonai Nemzeti Színház)
- 1972 Taar Ferenc: *Sírkő pántlikával* –TITKÁR (rendező: Ruszt József, Vigszínház)
- 1972 Németh László: *Győzelem* –ÁCS LAJOS (rendező: Latinovits Zoltán, Veszprémi Petőfi Színház)
- 1972 Arthur Miller: *Az ügynök halála* –BIFF (rendező: Valló Péter, Veszprémi Petőfi Színház)
- 1973 Móricz Zsigmond: *Kerek Ferkó* –KEREK FERKÓ (rendező: Sipos István, Veszprémi Petőfi Színház)
- 1973 Makszim Gorkij: *Kispolgárok* –NYÍL (rendező: Latinovits Zoltán, Veszprémi Petőfi Színház)
- 1973 Illyés Gyula: *Az ünnepelet* –PETŐFI (rendező: Pethes György, Veszprémi Petőfi Színház)
- 1974 Sarkadi Imre: *Kőműves Kelemen* –KELEMEN (rendező: Valló Péter, Veszprémi Petőfi Színház)
- 1974 Vámos Miklós: *Égszakadás, földindulás* –PÉ (rendező: Valló Péter, Veszprémi Petőfi Színház)
- 1975 Karinthy Ferenc: *Hetvenes évek* –MIKUS LEHEL (rendező: Kerényi Imre, Madách Színház)
- 1975 García Lorca: *Yerma* –VICTOR (rendező: Valló Péter, Szolnoki Szigligeti Színház)
- 1975 Görgey Gábor: *Törököt fogtunk* –FÜLEKI ÁDÁM (rendező: Sándor János, Gyulai Várszínház)

-
- 1976 Illés Endre–Vas István: *Trisztán* –TRISZTÁN (rendező: Orosz György, Debreceni Csokonai Nemzeti Színház)
- 1976 William Shakespeare: *Szeget szeggel* –VINCENTIO (rendező: Sándor János, Debreceni Csokonai Nemzeti Színház)
- 1977 Örkény István: *Kulcskeresők* –BODÓ (rendező: Major Tamás, Nemzeti Színház)
- 1977 Goethe: *Faust* –FAUST (rendező: Marton Endre, Nemzeti Színház)
- 1977 Garai Gábor: *Tündér a kertben* –szereplő (rendező: Gáspár János, Radnóti Színház)
- 1977 Szophoklész: *Philoktétész* –PHILOKTÉTÉSZ (rendező: Tatár Eszter, Nemzeti Színház)
- 1978 William Shakespeare: *Téli rege* –LEONTEX (rendező: Major Tamás, Nemzeti Színház)
- 1978 Sütő András: *Káin és Ábel* –ÁBEL (rendező: Marton Endre, Nemzeti Színház)
- 1978 Büchner: *Danton halála* –CAMILLE DESMOULINS (rendező: Székely Gábor, Nemzeti Színház)
- 1979 Wesker: *A konyha* –PETER (rendező: Zsámbéki Gábor, Nemzeti Színház)
- 1980 William Shakespeare: *Troilus és Cressida* –ACHILLES (rendező: Székely Gábor, Nemzeti Színház)
- 1980 William Shakespeare: *IV. Henrik* –HARRY és HENRIK (rendező: Zsámbéki Gábor, Nemzeti Színház)
- 1981 William Shakespeare: *Hamlet* –HAMLET (rendező: Bódy Gábor, Győri Kisfaludy Színház)
- 1982 Euripidész: *Oresztész* –MENELÁOSZ (rendező: Zsámbéki Gábor, Nemzeti Színház)
- 1982 Csehov: *A manó* –HRUSCSOV (rendező: Zsámbéki Gábor, Katona József Színház)
- 1983 Euripidész: *Oresztész* –ORESztÉSZ (rendező: Zsámbéki Gábor, Katona József Színház)
- 1983 Spiró György: *Az imposztor* –GUBERNÁTOR (rendező: Zsámbéki Gábor, Katona József Színház)
- 1984 John Ford: *Kár, hogy kurva* –VASQUES (rendező: Zsámbéki Gábor, Katona József Színház)
- 1984 Osborne: *Dühöngő ifjúság* –JIMMY PORTER (rendező: Zsámbéki Gábor, Dunaújvárosi Bemutatószínpad)
- 1984 Bulgakov: *Menekülés* –HLUDOV (rendező: Székely Gábor, Katona József Színház)

-
- 1985 William Shakespeare: *Coriolanus* –CORIOLANUS (rendező: Székely Gábor, Katona József Színház)
- 1987 Strindberg: *Az apa* –KAPITÁNY (rendező: Kalle Holmberg, Katona József Színház)
- 1988 Canetti: *Esküvő* –MAX (rendező: Vladimir Strnisko, Katona József Színház)
- 1988 Molière: *A mizantróp* –ALCESTE (rendező: Székely Gábor, Katona József Színház)
- 1989 Sarkadi Imre: *Elveszett paradicsom* –ZOLTÁN (rendező: Taub János, Nemzeti Színház)
- 1990 Brecht: *A kaukázusi krétakőr* –AZDAK (rendező: Csiszár Imre, Nemzeti Színház)
- 1991 Walker: *A büntető kéz* –ZASTROZZI (rendező: Balikó Tamás, Labdatér Teátrum)
- 1992 Örkény István: *Tóték* –ÖRNAGY (rendező: Funtek Frigyes, Nemzeti Színház)
- 1993 Kocsis István: *Vincent van Gogh* – Vincent van Gogh (rendező: Radó Gyula, Komédium színpad)
- 1993 Szilágyi Andor: *El nem küldött levelek* –ANGELUS KAPITÁNY (rendező: Valló Péter, Radnóti Színház)
- 1996 Molière: *Don Juan* –DON JUAN (rendező: Székely Gábor, Új színház)
- 1996 Csehov: *Ivanov* –IVANOV (rendező: Székely Gábor, Új Színház)
- 1977 Beaumarchais: *Figaro házassága* –ALMAVIVA GRÓF (rendező: Iglódi István, Új Színház)
- 1997 Rostand: *Cyrano de Bergerac* –CYRANO (rendező: Szikora János, Szegedi Szabadtéri Játékok)
- 1998 Kurt Weill – Bertold Brecht: *Koldusopera* – BICSKA MAXI (rendező: Novák Eszter, Új Színház)
- 1999 Osztrovszkij: *Erdő* –VIGOV (rendező: Gothár Péter, Radnóti Színház)
- 2001 Csehov: *Sirály* –TRIGORIN (rendező: Valló Péter, Radnóti Színház)
- 2000 William Shakespeare: *Athéni Timon* –TIMON (rendező: Zsótér Sándor, Radnóti Színház)
- 2001 Jonson: *Volpone* – CORVINO (rendező: Valló Péter, Thália Színház)
- 2001 Eric-Emmanuel Schmitt: *Frederick* –FREDERICK (rendező: Szikora János, Budapesti Kamaraszínház –Tivoli)

-
- 2002 Darvasi László: *Störr kapitány* –STÖRR KAPITÁNY (rendező: Deák Kriszta, Radnóti Színház)
- 2002 Luigi Pirandello: *Hat szerep keres egy szerzőt* –MÁSODIK SZÍNÉSZ (rendező: Cătălina Buzoianu, Bárka Színház)
- 2003 Kárpáti Péter: *A negyedik kapu* – SZEREPLŐ (rendező: Forgács Péter, Radnóti Színház)
- 2004 Eugene O’Neill: *Utazás az éjszakába* – James Tyrone (rendező: Forgács Péter, Radnóti Színház)
- 2004 William Shakespeare: *Tévedések vígjátéka* –ÉGEON (rendező: Eszenyi Enikő, Vígszínház)
- 2006 Dürrenmatt: *Play Strindberg (Játsszunk Strindberget)* –EDGAR (Ács János, Thália Színház)
- 2007 Carlo Goldoni: *A fogadósnő (Mirandolina)* –RIPAFRATTA LOVAG (rendező: Novák Eszter, Vidám Színpad)
- 2008 Bereményi Géza, Dés László: *Férfi és Nő* – SZEREPLŐ (rendező: Bereményi Géza, Orlai Produkciós Iroda)
- 2008 Móricz Zsigmond: *Úri muri* –CSÖRGHEŐ CSULI – (rendező: Vidnyánszky Attila, Csokonai Nemzeti Színház Debrecen)
- 2010 Zsukovszkij-Szénási-Lénárd: *Mesés férfiak szárnyakkal* – SZEREPLŐ (rendező: Vidnyánszky Attila: Debreceni Színház)
- 2010 Isaak Babel: *Alkony* –MENDEL KRIK (rendezte: Valló Péter, Radnóti Színház)
- 2011 Madách Imre: *Az ember tragédiája* –KEPLER (rendező: Vidnyánszky Attila, Szegedi Szabadtéri Színpad)
- 2012 Garaczi László: *EMKE - volt egyszer egy kávéház* –KOLTÓY FŐHADNAGY; WASSERMANN MÓRIC (rendezte: Bagó Bertalan, Thália Színház)
- 2012 Bacsó Péter: *A tanú* – VIRÁG ELVTÁRS (rendező: Balikó Tamás, Thália Színház)
- 2013 William Shakespeare: *Lear király* – LEAR, BRITANNIA KIRÁLYA (rendező: Bagó Bertalan, Vörösmarty Színház)
- 2013 *Cseh Tamás-émlékest* – SZEREPLŐ (rendező: Bereményi Géza, Városmajori Szabadtéri Színpad)

-
- 2013 Friedrich Schiller: *Don Carlos* – POSA MÁRKI (rendező: Bagó Bertalan, Vörösmarty Színház)
- 2014 Mihail Bulgakov: *Őfelsége komédiása* – XIV. LAJOS FRANCIAORSZÁG KIRÁLYA (rendező: Bagó Bertalan, székesfehérvári Vörösmarty Színház)
- 2014 Mihail Bulgakov: *A Mester és Margarita* – PONCIUS PILÁTUS JÚDEA RÓMAI HELYTARTÓJA (rendező: Hargitai Iván, Vörösmarty Színház)
- 2015 Sarkadi Imre, Fábri Zoltán, Nádasy László: *Körhinta* –PATAKI ISTVÁN (rendező: Vidnyánszky Attila, Nemzeti Színház)
- 2015 William Shakespeare: *Hamlet* – HAMLET APJÁNAK SZELLEME (rendező: Szikora János, székesfehérvári Vörösmarty Színház)
- 2017 Cserhalmi ANZIX – SZEREPLŐ (rendező: Szikora János, székesfehérvári Vörösmarty Színház)
- 2017 Katona József: *Bánk bán* – II. Endre a magyarok királya (rendező: Vidnyánszky Attila, Nemzeti Színház)

4. Melléklet: Cserhalmi György filmművészete

- 1970 Zolnay Pál: *Arc* – ANDI
- 1971 Jancsó Miklós: *Még kér a nép* – SZOCIALISTA
- 1971 Kenyeres Gábor: *Végre, hétfő!* – ZOLI
- 1971 Böszörményi Géza: *Madárkák* – AMBRUS DANI
- 1971 Magyar Dezső: *Agitátorok* – VITATKOZÓ
- 1973 Jankovics Marcell: *János vitéz* – JANCSEI (hang)
- 1973 Szücs János első önálló filmje: *A szerelem határai* – TORNA TANÁR
- 1974 Jancsó Miklós: *Szerelmem, Elektra* – ORESZTÉSZ
- 1974 Sándor Pál: *Itt járt Mátyás király* – BÉLA
- 1975 Fábri Zoltán: 141 perc a befejezetlen mondatból – BÉLA
- 1975 Rényi Tamás: *Az idők kezdetén* – DEÁK ZOLI
- 1976 Fábri Zoltán: *Az ötödik pecsét* – HALDOKLÓ KOMMUNISTA
- 1976 Fejér Tamás: *Ballagó idő* – MOLNÁR
- 1976 Bán Róbert: *Kísértet Lublón* – Kaszparek Mihály, Csernyiczky Mihály
- 1977 Szörényi Rezső: *Tükörképek* – TIBOR
- 1977 Makk Károly: *Egy erkölcsös éjszaka* – KELEPEI JENŐ
- 1978 Rényi Tamás: *K.O.* – Csungi – CSUNGI, A HALDOKLÓ
- 1978 Sára Sándor: 80 huszár – CSORDÁS ISTVÁN
- 1980 Rényi Tamás: *Élve vagy halva* – „HAFRA” - A NÉMA
- 1981 Bódy Gábor: *Psyché* – Maximilian von Zedlitz báró
- 1981 Jancsó Miklós: *A zsarnok szíve, avagy Boccaccio Magyarországon* – FERHÁD PASA
- 1981 Szabó István: *Mephisto* – HANS MIKLÓS
- 1981 Jankovics Marcell: *Fehérlófia* – hang – FANYŰVŐ, KÖMÖR, VASGYÚRÓ

-
- 1982 András Ferenc: *Dögkeselyű* – SIMON JÓZSEF
- 1983 Kardos Ferenc: *Mennyei seregek* – SIMONFFY KAPITÁNY
- 1984 Kovács András: *Szeretők* -- TAMÁS
- 1984 Grunwalsky Ferenc: *Eszmélés*
- 1985 András Ferenc: *A nagy generáció* – RÉB
- 1985 Bereményi Géza: *A tanítványok* – GRÁF ALEX
- 1984 Lugossy László: *Szirmok, virágok, koszorúk* – MAJLÁTH FERENC
- 1986 Révész Görgy: *Akli Miklós* – SZEPESSY ISTVÁN BÁRÓ
- 1986 Dömölky János: *Hajnali háztetők* – BOTH BENEDEK
- 1987 Jancsó Miklós: *Szörnyek évadja* – DR. BARDÓCZ
- 1987 Gothár Péter: *Tiszta Amerika* – TÖLGYESI SÓGORA
- 1987 Vitézy László: *Érzékeny búcsú a fejedelemtől* – BÁTHORY GÁBOR
- 1988 Sára Sándor: *Tüske a köröm alatt* – HÓDOSI ANDRÁS
- 1988 Szabó István: *Hanussen* – Trantow – WALDBACH GRÓF
- 1988 Jancsó Miklós: *Jézus Krisztus horoszkópja* – JÓZSEF K.
- 1989 Márton Ledniczky: *Az én légióm/Volt egyszer egy légió*
- 1989 Tóth T. Tamás: *Őrült és angyal*
- 1990 Makk Károly: *Magyar rekviem* – TENGERÉSZ
- 1991 Bacsó Péter: *Sztálin menyasszonya* – ZORKA
- 1991 András Ferenc: *Az utolsó nyáron* – HORVÁTH IMRE
- 1992 Molnár György: *Anna filmje* – AZ ÍRÓ
- 1992 Jancsó Miklós: *Kék Duna keringő* – UNOKAÖCCS
- 1994 Drahomíra Vihanová: *Kígyók vára* – EWALD
- 1994 Kraszimir Krumov *Tiltott gyümölcs*

-
- 1994 Bacsó Péter: *Megint tanú* – SZIPÁK BÉLA
- 1995 András Ferenc: *Törvénytelen* – FELICIÁN GYÖRGY
- 1996 Bonta Zoltán: *Barátom, Bódy Gábor*
- 1996 Szabó Ildikó: *Csajok* – GYURI
- 1996 Jancsó Miklós, Makk Károly, Sándor Pál: *Szeressük egymást, gyerekek!* – SZÁZADOS
- 1997 Sipos András: *Az én kis nővérem --* JÓZSEF
- 1997 Erdőss Pál: *Gyilkos kedv* – SÁNDOR
- 2001 Szurdi Miklós: *Vademberek* – PREDRAG
- 2002 Bereményi Géza: *A Hídember* – WESSELÉNYI MIKLÓS
- 2001 Bacsó Péter: *Hamvadó cigarettavég* – TÁBORNOK
- 2003 Szabó László: *Az ember, aki nappal aludt* – SEBŐK
- 2003 Antal Nimród: *Kontroll* – ÖLTÖNYÖS
- 2003 Ondrey Trojan: *Zelary* – JOZA
- 2004 Mészáros Márta: *A temetetlen halott* – ORVOS
- 2005 Fésős András: *Három séta* – ÍRÓ
- 2005 Mispál Attila: *A fény ösvényei* – ZOLTÁN
- 2005 Gárdos Péter: *Az igazi Mikulás* – MISU
- 2006 Bagó Bertalan: *Vadászat angolokra* – TARNAI GRÓF
- 2008 Sipos József: *Eszter hagyatéka* – LAJOS
- 2009 Guro Ekornholmen: *November* – GUSZTÁV
- 2009 Mészáros Márta: *Utolsó jelentés Annáról* – FARAGÓ LÁSZLÓ
- 2009 Fésős Miklós: *Oda az igazság!* – KINIZSI PÁL, SZILÁGYI MIHÁLY
- 2010 Makk Károly: *Így ahogy vagytok* – BENCZE GÁBOR
- 2011 Peter Bebjak: *Baracksziget* – OTEC

2012 Cserhalmi Sára: *Drága besúgott barátaim* – CZETTL ANDOR

2016 Kamondi Zoltán: *Halj már meg!* – PÓCS GÁBOR

2017 Mundruczó Kornél: *Jupiter holdja* – LÁSZLÓ

2017 Mészáros Sára: *Aurora Borealis* – Északi fény -- FESTŐ

2019 Orosz Dénes: *Seveled* – KÁROLY

2022 Ivan És Igor Buharov: *Melegvizek országa*

2023 Fésős András: *Magasmentés* – TÚSZTÁRGYALÓ

Tévéfilmek

1971 Szinetár Miklós: *Rózsa Sándor* – VESZELKA IMRE

1973 Kardos Ferenc: *Az ozorai példa* – BÖRCsök

1973 Horváth Tibor: *Vízimalom* – Ballada a szép Vízi Molnárnéről és az uraságról – Timót

1975 Szőnyi G. Sándor: *Csillagok változása* – Laki Lali

1976 Nemere László: *Rosemundi Flóris* – Kántor

1976 Fejér Tamás: *Karancsfalvi szökevények* – n/A

1976 Sándor Pál: *Optimista tragédia*

1979 Dömölky János: *Ki lesz a bálanya?* – Mihály

1981 Bácskai Lauró István: *Utolsó alkalom* – Kocsis nyomozó

1981 Karinthy Márton: *Tüzet viszek* – Máté

1982 Tarr Béla: *Macbeth* – Macbeth

1983 Révész György: *Mint oldott kéve* – Strzelecki

1986 Makk Károly: *Elveszett paradicsom* – ZOLTÁN

1987 Ranódy László: *A pacsirta* – Inkvizítor

1990 Szurdi Miklós: *Öld meg a másik kettőt* – Mattini András

1992 Esztergályos Károly: *István király* – Vazul herceg

1993 Szurdi Miklós: Privát kopó – Bandi

1995 Székely Gábor: A Mizantróp (tévéjáték) – Alceste

2002 Alberto Negrin: Perlasca – Egy igaz ember története – Bleiber német százados

2006 Ádám Ottó: A két Bolyai – Szerző

2006 Bereményi Géza: Régimódi történet – Jablonczay Kálmán

2012 Vitézy László: Pillangó – Jóska apja

2019 Vitézy László: *Házasságtörés* – TANÁCSOS

5. Melléklet: Cserhalmi György díjai és elismerései

1977 **Filmkritikusok Díja** – *Azonosítás, Tükörképek, Kísérlet Lublón* filmekben alakított kimagasló teljesítményéért

1982 **Filmszemle Díj** (Legjobb Férfi Főszereplő): *Mephisto* és *A zsarnok szíve* c. filmekben nyújtott teljesítményéért

1982 **Balázs – Béla Díj**

1983 **Filmkritikusok Díja**

1985 **Filmszemle Díj** (Legjobb Férfi Főszereplő)

1986 **Érdemes Művész**

1987 **Erzsébet-díj**

1987 **Filmszemle Díj**

1988 **Filmszemle Díj**

1988 **SZOT Díj**

1990 **Erzsébet Díj**

1990 **Kossuth-Díj**

1995 **salernói filmfesztivál Legjobb Férfi Alakítás díja**

2003 **Európa Életmű-díj**

2005 **Filmkritikusok Díja (Legjobb Szereplő):** *Az igazi Mikulás* — MISU

2005 **Filmszemle Díj**

2005 **Prima Díj**

2006 **Filmkritikusok Díja**

2013 **Páger Antal színészdíj**

2014 **Gábor Miklós Díj:** *Lear Király* című előadásban nyújtott teljesítményéért

2014 **Nemzet Színésze cím**

2020 **Magyar Filmakadémia Életmű-díj**

2023 **Színházi Kritikusok Céhe Életműdíj**

6. Melléklet: Interjú Cserhalmi Györggyel

Az interjú hangfelvétélként került rögzítésre, majd a hanganyag alapján írásban dokumentálásra. Cserhalmi György lakásában készült a hangfelvétel. Jelen vannak: Cserhalmi György, Német Klára, Kelemen Márta. Budapest, 2024.01.06.

Német Klára (N.K.): Mit gondolsz hogyan érdemes, milyen formában kellene színházat csinálni?

Cserhalmi György (Cs.Gy.): Nagyon szétesett a gondolkozásunk. Ideológiai kérdések mentén határozzuk meg hol állunk, de a színház az nem ez a hely. Közel 3000 éves múlt, ez nem arról magyaráz, hogy a királypártiak vagy a jakobinusok között ülünk. Marhaság ez a jobb és baloldali felosztás. A színháznak van egy lényegi tulajdonsága, hogy úgy épül fel, mint egy feudális piramis. A színházban csak szünetben van demokrácia, liberalizmus. Semmi más nincs, csak színház. Azt kell tudomásul venni — és én ezt tulajdonképpen a Katonánál⁴ tanultam meg — hogy a darab a fontos és az azt körülvevő ízlés. Abból nem szabad kilépni egy pillanatra sem, mert akkor nincsen színház. Nekem mindegy milyen a színház csak jó legyen, sőt azontúl meglepő legyen, izgalmas legyen. Ne tudjam előre mit fog csinálni a kollégám, amikor a nézőtéren ülök. Ne tudjam előre milyen világítási effektus jön most és azt se tudjam, hogy az a rendező, ilyenkor ezt az utat szokta választani. Amikor tudom, akkor le kellene húzni a redőnyt, nyugdíj, csókolom. Amikor nem, akkor azt mondom, hogy igen, ezért érdemes csinálni, ez maga a csoda.

N. K.: Fiatalabb korodban a frontális színház ellen küzdöttél, most min változtatnál?

Engem nem érdekel már, hogy frontális vagy nem frontális. Utáltam. Megmondom, hogy miért: minden színész nyomult előre, egy síkban álltak, mint az egyiptomi rajzokon. Ez a fajta színház semmiről nem szól. Ugyanez volt a Nemzetiben⁵. A hetvenes évek közepén kerültem oda és döbbenet vettem észre, hogy nincsenek dimenziók. Pedig ha kimész az

⁴ Katona József Színháznál (szerk.)

⁵ Nemzeti Színház (szerk.)

utcára, bekerülsz egy egészen furcsa dimenzióba. Láttam ott az embereket, a büfében, a folyosókon, tök normálisak, van hátuk, profiljuk, kevés gesztust használnak, baromi aranyosan beszélgetnek. Belépnek a színpadra és elkezdődik valami oda nem illő hadakozás a levegővel, a nézőtérrel szemben a kezével fűrésze a levegőt. Akkor el kellett döntenem, hogy ezt csinálom én is, vagy Velasqueznek hiszek vagy akármelyik reneszánsz festőnek, akik újra felfedezték a teret. Akkor menjünk oda vissza. Lehet, hogy ez a hát, többet fejez ki, mint az az arc. Most is nézek képeket különböző időkből, mit jelentett a tér. Mindig mást jelentett. Most ebben az új évszázadban, évezredben zavarban vagyunk, mert nem tudjuk, hogy most mit jelent a tér. Ezért csináljuk a nyolcvanas éveket újra. Megy a retró, ami hogyha jó, akkor is csak egy utánpótlás. Az már egyszer megvolt.

A másik, ami idetartozik, az ízlés. Nem lehet ízlést tanulni. Az egy önként vállalt dolog. Ha tanulsz az ízlést, ki fogsz belőle tanulni és kikacsintasz az egészből egy kicsi sikerért. Kuncog egyet a néző és ha elkezded felnagyítani azt a vonalat, megszűnik a színdarab, megszűnik a partneri viszony, azért mert az az ízlés valahogy nem a tied. Hogyha már ebben, a folyamatban részt veszünk, akkor nagyon közös ízléssel kell lenni, s abból nincs kikacsintás, egy másodpercre sem, mert borul a rend. Ha az ízlés borul, akkor minden borul. Ez is egy olyan alapszabály, amit időnként talán fel kell rúgni.

Megjelent a hetvenes években a mi nemzedékünk, akiknek a szocializmus már nem mondott semmit, 1968 miatt, amiért bevonultunk Csehszlovákiába. Felborult a morális alap, amiről azt hittük az lesz a jövő. Egyszer csak jövőtlenek lettünk, de szerencsére elkezdtek a hatvanas évektől fordítani az angolszász irodalmat és volt valami kapaszkodó. A kapaszkodó lényege az volt, hogy kiderült milyen rengeteg kortársad van és mekkora a világ. Az egész világ a kortársad. Valami egészen brutális erőt ad az embernek és szabaddá teszi. Az a korszak, amelyik nem engedi meg a színésznek, a színháznak, hogy szabad legyen, az bünt követ el. (A többi művészeti ág helyett nem vagyok hajlandó panaszkodni.)

Novák Eszter, aki egyébként egy olyan nő akit nagyon kedvelek, egyszer behívott a főpróbára, nézzem meg milyen baromi tehetséges a fiatalember, aki játszik. Nézttem és mondom: „Nem érdekel. Lehet, hogy tehetséges, de hol a szerep?” – minden be volt dobva, az egész arzenál működött, de állandóan (már megint csúnyán beszélek) ki volt lépve az ízlésből – „Mit játszol?”. Később volt alkalmam ezzel a fiatalemberrel beszélgetni és ugyanolyan tehetségpárti volt, mint én. Csakhogy van egy fontos kérdés: a tehetségnek beáldozom a szerepemet, vagy alárendelem a képességeim a szerepnek, amit rám osztottak vagy ne adj’ isten rám íródott. Szeretem, ha van ott velem valaki, aki nálam jobban tudja és

azt mondja, hogy: „ezt már itt ne”. Mondok egy példát erre. Az *Ivanov*ot játszottuk a Tóth Ildivel, volt egy nagyon érzékeny jelenet, ő ott egy beteg nő, a feleség volt. Szünetben megyek ki a büfébe elkapott a Székely Gábor és azt mondja: „baszod, ne legyél már ilyen egészséges!” – ez volt a legfontosabb instrukció. Az, hogy valaki ezt kívülről levezényelje, de kontrollálja is magát. Nem felelőtlenül, nem nyomja magát előtérbe.

Az úgynevezett rendezői színház, ez egy marhaság, van olyan, de olyan sok értelme nincsen. Nem szívesen játszom benne és akkor valaki ráfogja, aki szereti vagy éppen kritikus, hogy milyen újítások vannak, közben semmi nincs. Ezek a figurák azok, a Zsámbéki⁶, a Székely⁷, az Ascher⁸ és még sokan mások, akikkel együtt voltunk úgynevezett fiatalok és együtt változtattuk ezt az egész színházi cirkuszt, ami itt annak idején volt. A színház volt cirkusz. Nem a rendezők meg a színészek. Az elvárás. Azt várták el, hogy olyan legyen, hogy a néző kicsit röhögjön, kicsit szomorkodjon, de mindenképpen be legyen írva a brigádnaplóba (mondjuk ez egy ilyen kis politikai zárójel).

Egyszer csak játszol egy darabot, az a címe, hogy *Don Juan*, a hódító. Ott vannak benne a csajok, a szenvedély meg Istenek és azt mondja a Székely, hogy: „nem, a *Don Juan* az egy értelmiségi”. Ott ülsz egy napig és azon gondolkodsz, hogy azt meg hogy lehet. Egyszer csak minden megváltozik a fejedben az értelmiségről, mert rájössz, hogy ott is van szenvedély és ugye a színházban az a lényeg, az érzékiség, a szenvedély. Egészen máshogy kezdesz el próbálni és dolgozni és megint kaptál egy olyan útmutatást, ami alapvetően meg fogja változtatni a jövődet, de ha szerencséd van, akkor a jelenedet is. Nem lehet megúszni, hogy értelmiségi legyél. Nem azon a szinten, ami már a csúcok, tehát nem kell Tamás Gázinak⁹ lenni, hanem valamilyen szinten tudni kell. Nem feltétlenül a pszichológiát,

⁶ Zsámbéki Gábor Kossuth- és Jászai Mari-díjas rendező, színházigazgató, a Katona József Színház alapító tagja, rendezője, egyetemi tanár (Magyar Színházművészeti Lexikon 1994) (szerk.).

⁷ Székely Gábor, érdemes és kiváló művész, magyar rendező, egyetemi tanár, DLA, HABIL, magyar színházrendező, A budapesti Katona József Színház és az Új Színház alapító tagja (Magyar Színházművészeti Lexikon 1994) (szerk.).

⁸ Ascher Tamás: Kossuth-díjjal és Jászai Mari Díjjal kitüntetett rendező. Főként a Csiky Gergely Színházban, a Nemzeti Színházban tevékenykedett, ez utóbbinak jelenleg is tagja (Magyar Színházművészeti Lexikon 1994) (szerk.).

⁹ Tamás Gáspár Miklós (1948—2023): esszéíró, filozófus, az 1989 előtti és utáni demokratikus ellenzék tagja (merce.hu, 2023) (szerk.).

hanem feltétlenül a történelmet. A miénkét is, meg a világot is és egyáltalán azt, hogy milyen kor hogyan képzelhető el. Mindegyik fikció, nem voltunk ott, nem ismerjük, de mégis valahogy ott kell legyen.

Mondok egyet: '48-ról készültek olyan filmek, amikért Magyarország rajong. Hívjuk őket Várkonyi-filmeknek. Vagy jön egy Jancsó Miklós és azt mondja, tizede pénzből megcsinálom a *Szegénylegényeket*. Ezek a nagyon furcsa helyzetek amikre azt mondom, hogy belép valami értelmiségi dolog és egyszerre megváltoztatja a közönséget. Gimnazista voltam, amikor láttam a *Szegénylegényeket* és tényleg nem azért (Debrecenben, a Fazekasban¹⁰), és nem a meztelen nőket néztük benne és mindenki tudta hogy '56. Tehát a történelem miként lép be az egészbe. Az áthallósi egy darabig, Európának legalábbis ezen a részén, még működni fog, addig biztosan, amíg ez a tanú nemzedék még itt van. Amikor mi kinyúltunk, akkor elkezdődik egy egészen más dolog.

Nélkülünk is elkezdődött – és nagyon jó, hogy elkezdődött – csak nem lehet látni a folytatást. Megrekedést lehet látni és még mindig az a legérdekesebb, amikor elmész egy színházba és véletlen a Mácsai¹¹ épp Örkényt mond és a Máté Gabi¹² Eszterházyt mond. Hogy a fenébe van ez!? Lehet, hogy ez egy ilyen izlésficam a részemről, merthogy erre állt rá a fülem meg az agyam. Ez működteti. Mert ha meghallok egy ilyen mondatot, elkezd működni a rendszer, ami én vagyok, viszont ez kölcsönös, mert így nyomom fel a figyelmet és az egész nézőtér figyel. A másik oldalon meg látok nézőteret érdektelenül ülni és a szünetben kimenekülni. Akármennyire közösségi szakma ez, ha nem tudsz magányos lenni benne, akkor megint baj lesz. Szóval azt a magányt, amitől Te, Te leszel, azt egy idő után nagyon nehéz megteremteni, hogyha egyfolytában egy közösségben vagy; mert mindenki azzal akar hasonulni, akit lát. A fiúk ahhoz a vén színészhez, a lányok meg ahhoz az öreg

¹⁰ Debreceni Fazekas Mihály Gimnázium (szerk.).

¹¹ Mácsai Pál az Örkény István színház jelenlegi vezetője, alapító tagja. Kossuth- és Jászai Mari-díjas színész, rendező, színházigazgató. A Halhatatlanok Társulatának örökös tagja (MTI 2009) (szerk.).

¹² Máté Gábor Jászai Mari-díjas színész, rendező, egyetemi tanár, jelenleg a Katona József Színház tagja (Magyar Színházművészeti Lexikon 1994) (szerk.).

színésznőhöz. Nem így van, ez nem így van. Azt mondja nekem egyszer a Latinovits¹³: „Miért akarsz te Latinovits lenni, van jó neved, Cserhalmi, próbálj már az lenni.”

Nem tudom, hogy ez még a kérdéskörhöz tartozik-e. Szóval olyan harminc körül ezekben nyugvó pontra jut az ember, akkor elkezd megismerkedni önmagával. Az önismereti része ennek a szakmának végig kimaradt és nem lehet kárhozlatni érte senkit, mert szerezd meg magad. Csak az én korosztályom is annyi hazugságon nőtt fel, hogy nagykorúságunkra profi hazudozókká váltunk, nem csak az iskola miatt, meg a rendszer miatt, hanem mert rá voltunk kényszerítve. A felnőttek elvették tőlünk kényelmi szempontból a gyerekkort és belekényszerítettek a saját idejükbe. Verbálisan megtanultunk képmutatni, hazudni. Mondjuk egy színésznek az nem rossz, ha tud, de ne ez legyen a főcsapás. Ott állt az én osztályfőnököm¹⁴ és nem volt a szemében érdeklődés csak felteszi azt a katyvasz kérdést, amit tíz éve mindenkinek feltesz. Nem hajlandó időről, időre átgondolni, hogy új és új emberek vannak, nők és férfiak. Ugyanazt a hülyeséget nyomatja és elkezdesz hazudni automatikusan, így töltesz el időt egy olyan iskolában, ami amúgy arról szólna, hogy légy már tisztában önmagaddal.

Mártival¹⁵ együtt tanítottuk ezt az osztályt¹⁶ és nagyon kínos volt az egész kezdés, mert betegeskedtem és hihetetlen türelemmel a gyerekek átvészelték ezt az egész időszakot, pedig meg kellett volna lógni mindnek. Szikora¹⁷ is ott ült meg minden, szóval egy csomó csaló volt ott, akiknek jó, hogy itt vannak, mert úgy ingyen statisztálsz – na hagyjuk – de tanítani nem akarnak. Azzal kellett szembesülnöm, hogy a gyerekek hazudnak. Eltelt egy év mire rájöttek arra, hogy velem lehetnek őszinték. Egyrészt mert nem fogok vele visszaélni, semmi közöm hozzá, másrészt, talán látták annak értelmét, hogy hantával nem fog menni a színészet. Legalábbis nálam nem, az én osztályomban nem. Elkezdtek kinyílni

¹³ Latinovits Zoltán (1931—1971) Balázs Béla-díjas, posztumusz Kossuth-díjas, Jászai Mari-díjas, kiemelkedően nagy és jelentős magyar színművész (Magyar Színházművészeti Lexikon 1994) (szerk.).

¹⁴ Békés András Cserhalmi György osztályvezető tanára a Színház és Filmművészeti Egyetemen (szerk.)

¹⁵ Kelemen Márta: beszédtanár, logopédiai tanár-terapeuta, többek között a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem és a Szegedi Tudományegyetem oktatója (szerk.).

¹⁶ Kaposvári Egyetem, színművész szak (2015—2020). Osztályvezető: Cserhalmi György (szerk.)

¹⁷ Szikora János rendező, színházigazgató. 1988-ban Jászai Mari-díjjal tüntették ki. (Magyar Színházművészeti Lexikon 1994) (szerk.).

– nem mindenki – és akkor olyan hihetetlen dolgok derültek ki. Hogy tudnak ilyen súlyokkal, hogy tudják cipelni ilyen baromi fiatalon? Elkezdődött ez a kis önismereti építkezés. A Péteri Lilla az egyik legjobb példája. Láttad a Csákinak¹⁸ a kritikáját a *Tizenkét hattyúról*? Alapjáraton abba a színházba nem járnak el kritikusok. Csáki elment és teleírta a netet, hogy milyen jó a csaj. Tényleg az. Nem akarom kiadni a gyerekeket, volt aki kinyílt, volt aki örökre bezárkózott. Volt akinek nem volt erre igénye, mert neki az a színház az, hogy: „Jaj cica”. Az is nagyon jó színház, de ahhoz is nagyon kell tudni valamit.

N.K.: Osztályfőnökként igyekeztél felszabadítani a diákjaidat. Hogyan látod magad tanárként? Milyen módszerek alapján tanítottál (saját tapasztalat, vagy különböző színészképzési módszerek mentén)? Mi az, ami hatékonynak bizonyult?

Cs.Gy.: Azért nincsen módszer, mert nem lesz követése. Bármilyen módszer szerint tanítasz, kikerül a kezedből harmadévben, negyedévben, jön egy rendező és egészen mást kér. Úgy kellett ezen agyalni, mint a Csokonainak. Kivitte a gyerekeket ide, oda, amoda és mik a reakciók dolgokra, és abból megtanulni őket. Nem arról volt szó, hogy tanítani, hanem felszabadítani. Nem tudok tanítani. Nem tudom megtanítani, hogy mi a kis spét meg a nagy spét. Vagy tudja, vagy nem tudja. Ezt én nevetségesnek tartom tanítani. Azt igen, hogy időmértékes verselésben mi a baromi jó: a nyelv tudása, hogy elmondja az egészet helyetted. Semmit nem kell csinálnod, csak helyesen beszélned és megszólal bármi. Azt elhítni velük, hogy nem kell ez a rohadt züfec, ott van a mondatban a gyűlöllek vagy szeretlek, meg minden, csak ki kell mondani.

Egyik tanítványom volt ilyen züfec, elment egyszer egy próbafelvételre és rájött, hogy más a valóság, meg amit ő képvisel. Ugyanakkor nagyon akart. Nem a tehetségnek volt híjában, hanem azt hitte, hogy meg van fosztva valamitől, ha nem egyszerre mutathat be mindent. Ez megint egy önismereti kérdés. Össze van ez így fonódva és időnként szét kell fejteni, hogy egyáltalán tisztában legyél azzal, hogy hol tartasz. Ott van még rengeteg más, hogy a másik hol tart. Ez egy elég erős hiúsági kérdés. Azt látod, hogy egy picit előrébb tart vagy jobban kedvelik. Az nem azt jelenti, hogy te rosszabb vagy. Az valami mást jelent. Ott volt egy másik tanítványom, aki állandóan olyan dolgokat akart, ami őt jó színben tünteti

¹⁸ Csáki Judit: színházkritikus, magyar újságíró, műfordító, a Revizor kritikai portál szerkesztője (sz.n. 2019).

fel. Valamihez ragaszkodik, ami gyerekkorában volt és anyjának apjának tetszett, de ő elveszítette a szüleit és úgy maradt. Ő tetszeni akar valakiknek, a felnőtteknek. Neki azt kellett mondani, hogy: „XY, ez olyan ez a szerep, hogy képzeld el, hogy ez egy férfi és egyáltalán nem érdekli, hogy mit gondol róla a világ”. Amikor megértette nagyszerű volt. Nem is kell azonnal megérteni, nem is kellett korbácsolni, arról szólt a tanítás, hogy ülök valakivel és beszélgetek. Ennél jobbat senki nem talált még ki. Amikor volt kinyilatkoztatás a részemről, azért volt, mert láttam, hogy töménytelen linkség van és akkor is kell tudni, hogy kinél mi az ok. Van, aki dafke, mert olyan dolog érte a magánéletében, hogy nem tudja elmondani és nem tudja kihordani és látod, hogy nincs ott. Nem azért mert lusta vagy dög, hanem mert nem tud ott lenni, mert tanácstalan egy kérdésben. Persze van, akiről minden leperreg. Abba sem tudsz belenyugodni. Mondok megint egy példát. Rám az egyikük megharagudott, mert valamit játszottak. Ő már meghalt, a nő siratja egy nagyon száraz kis monológban. Potyognak egymás mellé a mondatok, nagyon erős a monológ, épp ettől nincs benne egy ilyen túlfűtött hisztéria. Látom, hogy a rendezés szerint hátrál ki ez a bizonyos diák a világból és egyszer csak elkezdett hangosan zokogni. Mondom: „XY ne zokogj!” – „De én úgy szeretnék!” – „A hullák nem zokognak!” – „De miért?” – „Hát én ezt nem tudom.” Onnantól kezdve én lejártam a számára. Meg hogy mindig kell csinálni valamit. Mondom: „Meg ne moccanj! Annak sokkal több a jelentése, mint hogy össze vissza ficeregsz.” Nem, ő ficereg. Elment egy nyári táborba, az Ascherrel csinálnak valami gyakorlatot. Kérdezi: „Téged hogy hívnak?” – mondja a nevét. „Te mit fincorogsz?” Valamit elkezdett akkor hinni, de neki mindig kell valamit csinálni, mert ha nem, akkor azt érzi, hogy ő nincs jelen. Nem lehet kölcsönvenni, egyéniséged vagy van, vagy nincs. Nem lehet lenyúlni, pótolgatni.

Van akinek átok egy idő előtti főszerep. Egy csomó embert elhasználtak így. Rányomtak egy főszerepet, összeroppant alatta, baromi sikeres volt, a lányok szerették, csak szakma ült úgy, hogy édes Istenem! Ilyen is van. Van olyan is, hogy minket még összeraktak annak idején. Szerepről szerepre felépítettek. Volt aki egy év alatt épült, volt aki öt. Nem kell elébe rohanni a dolgoknak, majd jön. Van egy ilyen, hogy Isten egyensúlyt teremt, ha erre gondoltak, akik írták az Újtestamentumot.

N.K.: Már a pályafutásod elején megtaláltak a jó lehetőségeket. Ennek ellenére volt olyan munka, amit később megbántál, hogy elvállaltad?

Cs.Gy.: Persze, nagyon sok. Csináltam nagyon sok filmet, nem is nagyon lehet összeszámolni 260 valamennyinél abbahagyta a filmarchívum is. Most ebből ha tízre emlékszem és ebből talán kettő vagy három jó. Túl azon, hogy mindegyik adott valamit, még néha pénzt is (ami egyáltalán nem egy közömbös dolog), elkezdi nyomni az ismeretséget, ami először engem megsokkolt. Jöttem Debrecenből, vívó berkekben ismerős voltam, de erre az örületre nem számítottam. Jó sok piával lehetett ütni az egészset. Én ugyan nem lettem alkoholista, de állandóan ittam. Nem lettem, mert ha jött egy olyan feladat leraktam és nyilván abbahagytam. Baromi sokat unatkoztam, na, most egy színésznek ezt nem szabad. Ebben a világban nagyon nehéz, nem lehet barátokat szerezni, mert vagy összecsapódtok és vonzzátok egymást, vagy hiába startolsz, nem fog működni ha nem kölcsönös ez az egész dolog. Társtalanul van az ember: egy korsó nem mond semmit; aztán összekovácsolódott egy társaság. Nem mondom, hogy rossz volt, szóval ezek közül mindenki vitte valamire. Baromira akartunk valamit. Az volt a jelszó, hogy: minket nem érdekel, hogy mi zajlik kívül. Valahogy érzük el, hogy amit kell, azt megtudjuk csinálni. Voltak ilyen központibb figurák, mint a Bódy Gabi¹⁹, vagy a Székely Gabi vagy a Zsámbéki és ezek mind akartak valamit. Nem feltétlenül mást, jobb színházat. Levakarni ezeket a sallangokat. Ehhez az is kellett, hogy átalakuljon a színházi ízlés. Nem azt, mint a Vígszínházba, ahol ott ül nyolcszáz ember és akkor nyomni kell, vagy a Nemzetibe, ahol nem is lehet hallani és ordítani kell. Kezdett átalakulni az egész, emberivé válni. Fel tudott állni akkor egy csapat a moziban, meg a színházban is, de összejártunk a képzőművész barátainkkal, meg egy csomó íróval is. Nem lehet megúszni, hogy értelmiségi legyél. Azt érezted, hogy végre van társaságod, akikben megbízhatasz. Arra megint lehet építeni, mert a szemedbe mondják, hogy jó vagy nem jó, hogy kell-e vagy sem. Az összes fölösleges hóbörgést, kivagyiságot így lenyesik. Azt érzed, hogy csupasz vagy, de az olyan, mint a balta, az működik. Vannak ilyen varázslatos időszakok.

Összeverődött az új film, nem minthogyha a régi olyan rossz lett volna, de nem volt túl jó sem. A '70-eses '80-as években jött az új film, nemcsak a Bódy, hanem a Jeles Andris is, meg még egy csomóan. Egy olyan operatőr nemzedék nőtt fel, hogy valahogy mindegyik

¹⁹ Bódy Gábor (1946—1985) magyar rendező, Eötvös Lóránd Tudományegyetemen hallgatott filozófiát és történelmet, Máriássy Félix osztályában tévé- és filmrendező szakon diplomázott. Legismertebb alkotása: az *Amerikai anizs, Nárcisz és Psyché* (Zombori 2012) (szerk.).

világhírű lett. Nem véletlenül. Ugyanígy a színház. Ezek még jártak színházba! Nem úgy, mint most, hogy kihívnak egy castingra. Csomó olyan dolog volt, ami ma nem létezik. Mindez egy olyan átkos rendszerben, amit én magam leváltottam. Én magam ott álltam és leváltottam, ordítva a televízió lépcsőjén. Csak egy olyan csomó dolgot is leváltottam, ami soha nem ismétlődik meg, de azért mert a korszak volt olyan, hogy valamit kikövetelt magának. Nem fejeztem be. Szóval az volt a jelszó, hogy semmit sem szabad befejezni, hogy minden folytatható legyen. Ezt az a rendszer nem szerette, lezárva szerette a dolgokat ad acta. „Te ez vagy, te az vagy, ez most átfolyik ide meg amoda? Kik ezek!?” – Egy új nemzedék. Ez hihetetlen volt, mert így toltuk ki a világrendet Magyarországról. ’89-re. Mint egy jégtömböt, kitoltuk, és azt hittük, hogy jön helyette a Mediterráneum. Egyáltalán nem jött... Nem jött semmi.

N.K.: *A „Katonás időszak”²⁰ volt az, amit a legsikeresebbként éltél meg?*

Cs.Gy.: Hát a „Katonás időszak” az nem volt semmi. Jó volt, nagy iskola volt. Mindenki, aki gyakorlatilag eltöltött ott egy kis időt és azt mondja, hogy ő nem „Katonás” annak fogalma sincs arról, hogy hol volt. Én a mai napig „Katonás” vagyok és „Új Színház is”²¹ mert a Székely-féle Új Színház mégiscsak működött vagy három évig. Először fordult elő a Katona időszaka után, hogy kétszer egymás után az Új Színház lett az év színháza, mert azelőtt orrvérzésig a Katona volt. Összehoztuk a Székellyel. Ott is volt választási lehetőség. Én ’88-ban eljöttem, azért, mert a Zsámbéki bejött a *Mizantróp* premierjének a szünetébe és mondott egy olyan mondatot, amire azt kellett mondanom, hogy: „Gábor, hogyha most nem mész ki, tokostól viszed ki az ajtót”. Rettenetes volt. Ketten játszottuk az Udvarossal²². Az Udvarosnak előttem ezt elmondta, aki sírógörcsöt kapott. Azt mondtam januárban, hogy: na eddig és ne tovább, mert itt valami nincs rendben a Zsámbéki és a Székely között. Nekem meg nem az a dolgom, hogy innét odaálljak, onnét meg ide. Zsámbéki akart lenni az Európai Színházi Szövetség elnöke, de a Katona József Színház igazgatója a Székely

²⁰ Katona József Színház 1982—1989 (szerk.)

²¹ Új Színház (szerk.)

²² Udvaros Dorottya: Kossuth—díjas, Jászai Mari—díjas, a Nemzet Színésze címet viselő magyar színésznő, a Katona József Színház alapító tagja (Magyar Színházművészeti Lexikon 1994) (szerk.)

Gábor volt. Akkor ő is eljött. Kérdezte tőlem: „minek méisz januárban, amikor én is megyek júniusban?”. A fejemet fogtam, hogy ez soha többé nem lesz az, ami volt. A helyzet meg tudja teremteni az ellentétjét is. Ez megtörtént és aztán megpróbálták azt a színházat megint jól összerakni, de az egy időszak volt. Persze a Zsámbéki utaztatta mindenfelé és jó színház volt Katona anélkül is, hogy mi ott lettünk volna, de azért el kell ismerni, hogy jó színház volt. Nem volt ökölrázás, igaz az is hozzátartozott, hogy utánam jött a közönség. Újlaki mondta: „Elvitted a közönséget bazdmeg.”

Rengeteg bukás volt. Nem is bukás, inkább kudarc. A bukás az egy ilyen szakmai cucc, azt úgy lehet kezelni. Volt ami azért pofán vágta az embert. Moziban is, éppen most beszéltem egy filmről, az volt a címe, hogy *Az idők kezdetén*, amit a Rényi Tomi rendezett, ami csatolt áru volt, mert ha ezt nem csinálja meg, akkor nem készítheti el a *Makra*-t. Visszanéztem és azt mondtam: „a kurva életbe Tyutyu”. Úgy megbüntettem magam, hogy nem vállaltam egy évig semmilyen szerepet. Nem mertem kimenni az utcára utána. A kutya nem nézte, de én tudtam, hogy nagyon rossz vagyok benne. Hála Istennek, ilyen nagy buktából csak kevés van, de ez a te bukásod, egy morális bukás.

Mondok egy példát: elolvastam a forgatókönyvet és láttam, hogy rossz. Januárban a Magas Tátrában csináltunk egy előforgatást, ahol nekem meg kellett mutatnom, hogy tudok síelni. Sehogy. Kaszkadőr csinálta az egészet, én kiugrottam a helikopterből, azt még én csináltam. Debrecenben nem volt sípálya. Mondom a rendezőnek: — „Ezt át kell írni, én ezt nem csinálom, ki is vágthatod, nem szólok bele az egész moziba.” — „Ugyan, mire megjössz Amerikából rendben lesz.” Visszajöttem júliusban, látom nincs átírva semmi. Kezdtük volna forgatni. Az volt a megállapodás, hogy átmegyek; én Kékkúton laktam, ő Kővágóörsön, már abból tudnom kellett volna, hogy odarendezte magát, hogy lenyarálja. Ugyanolyan szemét, kukába való munka. Látod, hogy mindig, egy kemény tojás van a szájába vagy egy szelet rántott hús. Baromira nem érdekli az egész, interjúkat ad, na és akkor jön, hogy vegyük fel. Mondom: — „már felvettük a Koltai Robival.” — „Igen?! És milyen lett?” — kérdezte. Mentem át, hogy megbeszéljük a következő napot, látom, vendégek vannak, aztán másnap megint és megkérdeztem, hogy: — „miért csináljuk mi ezt!?” — „Gyurikám majd meglátod, hogy milyen jó lesz, nem tudom még micsoda” — válaszolta. Közben meg forgattak egy pornófilmet a közelben és oda kellett a lóvé. Na ezután nem vállaltam. Nem tudta senki, csak páran. A Tóth Ildikó járt rosszul miattam, pedig a körme alatt a kosz többet ér, mint az a cucc, ami ott volt. Ez morális kudarc volt.

Volt szakmai is, de az rendben van. Mert abban van valami, amit akartunk nagyon, de nem jött össze. Nem azért mert lusták voltunk, hanem mert elcsesztük.

Ilyen is van és persze voltak ilyen mindenféle nagy, látványos sikerek is, amikor bár nagyon uncsi volt az egész, de lásd a nép meg ezt szereti. Ugyanaz érted, mint a Tarr Bélára ki kíváncsi? A Bujtor Pistára mindenki. Csattognak a pofonok, nem az hogy eddig ér a sár, hanem minden olyan evidens. A végén győz a jó és akkor az találkozik a magyar néplélekkel. Szegény Béla meg hát ilyen, nem győzi átvenni a Kossuth-díjakat meg a nemzetközi díjakat, de a kutya nem kíváncsi rájuk. Kudarcnak éled meg, de közben meg világsiker. Annyira ambivalens magyar színésznek lenni, hogy nem tudod, hogy ki vagy. Engem hívtak, hogy: – „Itt vagy Los Angelesben kiplakátolva végig.” – „Nem értettem mivel” – „Itt egy cseh film, majdnem megnyertük vele az Oscart.” – mondták. Hívott az Ondrej Trojan, aki rendezte, hogy: – „itt a jegy”; mondom: – „Megy a fene. Itt fekszem Kékkúton, majd megnézem az egészet televízióban. Nem érdekel, mert az egy hülye hely.” Voltam már előtte egy pár fesztiválon és mindig azt láttam, hogy elosztják a díjakat, ezt a szocialista tábornak, a lengyelek azok nagyon nyomulnak, meg bántják őket, úgyhogy ti kaptok egy operatőr díjat, a Cserhalmi meg majd egy másik fesztiválon. Mindenről tudtál, mert találkozol velük és akkor köttetnek az alkuk. És amit Oscar gálának hívnak ez annyira üzlet, meg annyira undorító, előre eldöntötték már. A Magyar Dezső, aki az *Agitátorokat* is csinálta, meg a *Büntetőexpedíciót* kiment a '70-es évek elején Los Angelesbe és ő volt ennek az Oscar bizottságnak a góréja, de mi nagyon jóban voltunk és ő elmondta miről szól ez az egész. Le is mondott. Ott vagyunk 123-an és mindenkit megvesznek a forgalmazók. Azért nem kaptunk Oscart, mert a magyar Szabó Pista ellenünk szavazott. A kanadaira szavazott, mert ugyanaz a forgalmazója, mint az ő filmjeinek. Nem baj, mert az is nagy dolog, hogy odáig eljutsz, csak mondom, hogy ilyeneken múlik. Ez már nem a szakmának a része, hanem üzlet. Ezért nem lehet már ökölvívást sem nézni, mert látod, hogy ez üzlet. Sajnos ez hódít. Csináltunk olyan filmeket, amik igen jók voltak és hát semmire nem mentek, és csináltam én is olyan filmet, ami nem volt olyan jó, aztán nyert. A Jóisten mondja meg miért.

Bódy Gábornak az *Amerikai anizs* volt a vizsgafilmje, a Szinetár²³ meg a Makk²⁴ azt mondták rá, hogy: „ne haragudj Gábor mi erre nem adunk diplomát.” Aztán megnyerte a az elsőfilmeselek fesztiválját Mannheimben (mellé 5000 márkát, amit maradéktalanul elittünk) és a Makk a szívéhez kapott, hogy: „Micu, körbe leszünk röhögve”. Gyorsan adtak neki diplomát és hát körbe lettek röhögve. Ennyire maradtak le, de legalább be akarták hozni. Ennyit számított, hogy harminc ember összefogott és nulla forintból csinált filmet, mindenféle gázsí nélkül, de abba harmincba benne vannak a kaszkadőrök, minden az égvilágon. *A kutya éji dalát* is úgy csináltuk, hogy az autóinkról nyomtuk éjjel a reflektorokat. Lehetett győzni.

Most a Tarr Bélának volt egy marha szép mondata: „Hagyjátok a picsába a filmgyártást!” Ezt mondta most, amikor átvette a legnagyobb európai filmdíjat, Berlinben. Ezt mondta a fiataloknak, van egy ilyen rajongó közönsége, maga Brad Pitt is ott volt, Tarr Béla trikóban. A telefonotokkal csináljatok egy filmet, az az igazi. Nem ez, hogy milliárdokat Petőfire²⁵, meg érted. Hat milliárd forint és Petőfi Sándor egy esernyővel vív a Pilvax kávéházban. Egyik tanítványom felhívott mikor elolvasta, kérdezte: – „Gyurka nagy baj lesz, hogyha én ezt visszaadom?” Mondom: – „nagyon nagy baj lesz”. – „Nem akarom megcsinálni.” – válaszolta. Ez az én növendékem! Nagyon büszke voltam rá! Egy csomó pénzt kidobsz, meg minden, de volt lelkierője visszaadni. Ezért éri meg tanárnak lenni.

N.K.: *Fél évet éltél kint Amerikában. Ez egyfajta alkotói szabadság/töltődés volt, vagy új impulzusok keresése?*

²³ Szinetár Miklós: színházigazgató, Kossuth—díjjal, Balázs Béla—díjjal és Jászai Mari—díjjal, érdemes és kiváló művész titulusal kintüntetett magyar rendező (Magyar Színházművészeti Lexikon 1994) (szerk.).

²⁴ Makk Károly (1925—2017) érdemes és kiváló művész, Kossuth— és Balázs Béla—díjas magyar filmrendező, a Balázs Béla Stúdió tagja, legismertebb alkotásai: *Macskajáték* 1972, *Szerilem* 1971 és a *Liomfi* 1954 (Gelencsér 2009) (szerk.).

²⁵ Most vagy Soha! című, Petőfi Sándor életét feldolgozó, a magyar filmtörténetben eddig legtöbb anyagi támogatást kapó nagyjátékfilm (Patakfalvi 2024) (szerk.).

Cs.Gy.: Bosszú. Esterházy²⁶ meg a Gothár²⁷ írtak nekem egy filmet *Tiszta Amerika* címmel. Nem a legjobb filmje a Péternek, mindegy, találkoztunk, állati becsületesek voltak amúgy. A találkozón mondták: „Gyurka, megírtuk, de nem te lettél a végére, hanem a Lukács Andor.” Érdekes különbség, de legalább leült velem szembe és nem valami gyártásvezető farolt ki. Elmentek Amerikába forgatni, én meg elmentem Amerikába. Eltöltöttem ott fél évet és mikor megjöttem, éppen akkor mutatták be a mozit. Mindenki tudta, hogy Amerikában vagyok, mert minden pénteken írtam az *Élet és Irodalomba*. Találkoztunk a Gothárral a filmgyárban, azt mondja: „Olvastam mindent. Hát ezt elkúrtuk”.

Ez volt a bosszú, hogy én kimentem és akkor én ezt ott leéltem. Előtte forgattam kint az *Erőd* című cseh filmet. Minden díjat megnyert. Annyi pénzt kaptam érte, amennyit nem szégyelltem és onnét mentem át Szófiába, ahol egy *Tiltott gyümölcs* című filmet (Erland Josephsonnal (Bergmann) és Margarita Tyerehovával (Tarkovszkij) forgattunk. Megint mindent megnyert. A kutya nem tud róluk, de az egy angol-bolgár koprodukció volt. Anélkül, hogy bármit is kellett volna dolgoznom elég jól éltem, de azért elmentem hétvégén cígölni, hogy tudjam mi az az Amerika. Atlantic Cityben nyertem egy csomó pénzt black jacken, autót béreltem és bejártam fél Amerikát. Ment a dolog magától, de aztán hazajöttem, mert megígértem a Székelynek, hogy együtt megnyitjuk az Új Színházat. A rossz, meg a jó dolgok, azok így keverednek. Amerikában is kellett volna valami rendőrt csinálnom kelet európai akcentussal. Amúgy engem ott kint tanítanak. Akartam venni egy meleg kabátot és a boltban egy fickó folyton a nyomomba járt. Mondom: „tolvajnak nézek ki, vagy micsoda?” Megkérdezte, hogy: – „Maga nem színész?”. Elmesélte, hogy ő napközben itt van, de esténként kelet európai filmet tanul a Columbia-n és onnan voltam ismerős neki.

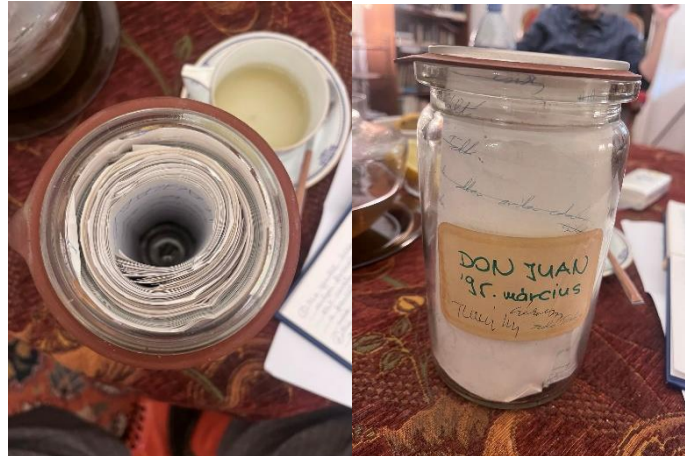
Wim Wenders beválogatott a világ tíz legjobb élő színésze közé, de hát már másnapra nem volt érvényes, mert kapásból mondok hármat itthonról, aki jobb, mint én. A Haumann Péter, a Garas Dezső, meg az Andorrai Péter. Ezek akkora színészek voltak. Én a sportból indultam és amit ott tanultam, azt megpróbáltam átültetni ide, áthozni a színészetbe, már azt ami ide áthozható. Mi úgy tanultunk vívni, hogy a találatot be kell vallani.

²⁶ Esterházy Péter matematika szakot végző, magyar újságíró, író, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagja (Kappanyos é.n.) (szerk.).

²⁷ Gothár Péter: rendező, Balázs Béla—díjas, érdemes művész. A Csiky Gergely Színház főrendezője 1979—1981—ig, rendszeresen állított színpadra előadásokat a budapesti Katona József Színházban (Magyar Színházművészeti Lexikon 1994) (szerk.).

Ma már nem így van. Megjelent egy új kritikus nemzedék, mert megmondtuk nekik, hogy ti csak azt íjátok, amit a Központi Bizottság elvár tőletek. Mi meg pont az ellen megyünk. Nem volt kimondva, de a sorok között,...minden színdarabban, aki tudott olvasni a sorok között az értette. Akkor megjelent egy új, kritikus nemzedék, de ezt ez a fajta új színházi szemlélet provokálta ki. Baromira megharagudtak ránk az öregek, mert akkor mi hirtelen jó színészek lettünk, ők meg nem, ami persze nem igaz, mert én játszottam a Kállai Feri bácsival, akinél nagyobb színházi színész nem létezett. Őze Lajos, Töröcsik Mari, szóval egészen elképesztők voltak. Major Tamás nagyon nagy színész volt, korszakos rendező. Olyan volt, mint Gogol. Mindannyian az ő köpenyegéből bújtunk ki. Ezek úgy el vannak felejtve, mintha nem is lettek volna. Ez nem csak nekem fáj, most beszéltem a Székellyel karácsony előtt és azt mondja, „Gyurka el vagyunk felejtve”. Ez fájdalmas egy olyan rendezőtől, aki ennek a szakmának a gerince volt. Amikor a Székely megjelent egy színházban, mindenki összeszarta magát igazgatóstul és úgy játszott, mintha az élete múlna rajta, aztán meg nem. De mitől van ez? Emlékszem, hogy a Gothár rendezte az *Erdőt* és a Bálint András szólt neki, hogy holnap jön nézni a Székely és nem mert bejönni. Aztán két nap múlva bejött és kérdezte: „Mit mondott a Gábor?” Azt mondta: „lehetséges egy ilyen olvasata is”. A Gothár elsüllyedt, leeresztett, mint egy lufi. Fontos ember volt az egyetemen is, pont ezért mikor azt mondja, hogy el vagyunk felejtve, az olyan, minthogyha az embernek megcsavarnák a szívét. Én elélek a televízió által, de Székely rendezést ki játszik? Alig lehet elérni a neten. Sári, a lányom most doktorizik mint filmrendező. Elkövetett egy irgalmatlan szép dolgot. Ő még a Karsaiékkal²⁸ kezdte az SZFE-n, Ilyenkor be kell vállalni egy filmrendező osztályt és azokkal csinálni valamit. Bevitte nekik a *Don Juant*, úgyhogy Székelyt tanulnak. Imádják ahogy működik az egészben a rendszer, ezek mind Székely instrukciók (*üveget vesz elő a könyvespolcra*):

²⁸ Karsai György: magyar egyetemi tanár, klasszika—filológus, irodalom— és színház történész, dráma—és színház történet oktató (MTI 2008) (szerk.).

Don Juan instrukciók (saját felvétel 2024)

N.K.: *Ez a kivételes mennyiségű munka mentálisan is rendkívül megterhelő. Mi az, ami feltölt téged? A mindennapokban hogyan tudtál megmaradni emberként?*

Cs.Gy.: Furcsa kaland ez az egész. Soha nem hittem el. Amikor én elkezdtem a próbát már tudtam, hogy ez vagyok. Szegény Gábornak, meg az összesnek mindig az volt a problémája, hogy nem mozdulok. Onnan tudtam, hogy nem nekem való a szerep, hogy ha ötödik—hatodik napon nem tudtam a szöveget, akkor a szerzőtől nem kaptam meg a kulcsot. Ha meg megtudtam tanulni egy oldalt, akkor abból már következett a többi negyven oldal. Ez egy nagy ajándék, mert azt meg nem szerettem, hogy ott vonultunk a papírokkal két héten keresztül és akkor nem látod az arcát, az borzalmas, de valaki meg ahhoz köti, szóval mindenkinél egy kicsit más. Ha jött valami lelki nyomás, akkor be a kocsmába, jól berúgtam és tanultam közben. Ezekből voltak a: „na, Tyutyukának megint egészségügyi ámokfutása van” típusú dolgok, de bementem másnap és tudtam a szöveget. Amit részegen megtanul az ember, azt nem lehet kiverni belőle. Fejen állva is elmondtam, vagy hason fekve, mindenféle pozitúrában, hogy annyira biztos legyek. Szerettem cizellálni, vacakolni a szerepekkel. A bemutatókat nem szerettem. A tizedik előadás után nagyon szerettem. Tanít a néző is, hogy mit rontottál el, 50-50 százalék, nem kell mindent elhinni. Egyik előadáson működik valami, a másikon meg nem. A tizedik után már úgy lehet levonni következtetéseket és újra lehet szeretni az egészet és akkor jöhetnek még olyan apróságok, amik addig soha nem jöttek, csak azt tudom, hogy akkor szabad vagyok. Emlékszem olyanra, hogy „Úristen, ez most rendben volt”, aztán sok olyanra, hogy „ezt most elcsesztém” és akkor megint nem alszol. Volt olyan, hogy mindenkinek jó volt, és amikor az ötödik vastapsra mentünk vissza, az azt jelentette, hogy öt sör. Bezúdultunk és baromi

jókat lehetett beszélgetni. Ha meg nem volt jó, akkor azzal büntettük magunkat, hogy nem ittunk. Evett a fene. Az nagyon rossz érzés. Egymást hívtuk éjjel, mindenkire akkor jött rá a hoppária, hogy ezt hogy csesztük el; tehát számított. Baromira számított. Múltkor találkoztam a Bán Janival, azt mondta: „ilyen már nincs”.

Voltak olyan színész barátaim, a Bán Jani például, akivel minden hónapban egyszer leültünk a Merlinben hallgatni. Nem másokat. Volt egy asztalunk foglalva – azt a Jordán mindig tiszteletben tartotta – és leültünk, rendeltünk és egy egyetlen szót nem szóltunk egymáshoz. Reggel négyig hallgattunk. Éjszaka csöng a telefon, mert ő rájött hol rontottátok el és akkor jó, holnap találkozunk és beszéljük meg.

Akkor sem volt már meg az a súlya a színészetnek, mint a két világháború között vagy a második világháború után. Kezdtünk betagozódni, besorolódni, de mi még mindig akartunk valamit és gyötört minket ez az egész szakma. Azért ennek vannak elég jól látható áldozatai. Vannak, akik nem jutottak el odáig, ahová kellett volna. Bán Jani egy győri családból való, soha nem fog Kossuth-díjat kapni; Derzsi Jancsíról el lehet mondani, hogy az árvák könnyét is megitta, de a világ tíz legjobb filmjéből kettőnek ő a főszereplője (legalábbis tavaly még így volt); Gáspár Tibi; László Zsolt; és lehet sorolni őket, de nem, nem és nem. Nincs rá magyarázat. Párszor szóltam az Eperjesnek, hogy: „te minek ülsz ott?” Én adtam oda neki a helyet, mondtam: „nekem nem kell, én nem akarok mások sorsáról döntené”. Akkor volt egy olyan lehetőség, hogy nem kell beülni, meghallgatják a Töröcsik Marival az ajánlásainkat. Soha, senkit nem érdekelt a véleményünk. Hát pedig azért a Töröcsik volt valaki. Monori Lilit négyszer terjesztettük fel, soha nem kapta meg. Minek csináljuk? Akkor nem csináljuk.

Akkor jött a rendszerváltás és lehetett folytatni, csak közbeszólt a politika: nem voltatok szabadok, itt sem lesztek azok. Igen ám, csak mi fel tudtuk szabadítani magunkat, tehát az egy külön szabadságharc volt, amit a színházak csináltak. Most sem lesztek szabadok. Ez egy nagy pofára esés volt nekem mint rendszerváltónak. Úgy szégyelltem magamat. Nem ezt akartam. A mai viszonyokról meg ne is beszéljünk, mert azt meg ti szívjátok meg, abban az a gyalázat. Amit a mi nemzedékünk legyártott, ezt a pokoli ellentétet. Rajtatok fog csattanni, mert az az oldal nem fog veletek forgatni, az az oldal nem fog veletek színházat csinálni. Mi közötök van hozzá? Színészek akartok lenni. Ezt nem lehet elmagyarázni bizonyos grémium fölött. Amikor ezt a rendszert én találtam ki? Ne szórakozzatok már gyerekek! Nem lehetne megengedni, hogy valakik, akik ettől a pályától akarnak valamit, tehát nem mennek el bankárnak, vagy csalónak, vagy influencernek,

amivel rengeteg pénzt lehet keresni, hanem azt mondják, hogy mi ezt szeretnénk és valamit akarok okozni az embereknek: katarzist, örömet.

Tegnap beszélgettünk a Máté Gabival, hogy lemondott a Mácsai. Nincs öröm benne, mert csak kunyerálásról van szó, meg állandóan megaláznak minket és valami rettenetes az, hogy a kereseti listákon az összmagyar társulatok közül a Katona József Színház hol van. Pedig nagyszerű állapotban van, tegnap a Krasznahorkainak volt a születésnapja a Kamrában, a WC-k ragyognak, nem facsarja az orrodát, ebből is lehet valamit mérni. Azt érzed, Európában vagy. Jó érzés ott jönni-menni és ott van az a színpad és tudod mekkora színészek működnek még rajta. Odaállsz és nem tudsz rossz lenni. Felmásztam oda, ezzel a hülye mankóval érted, de ott senki nem tud rossz lenni. Egy csomóan felléptek, nem tudsz rossz lenni, mert üzen a hely. Ott elgondolkoztatott, ne haragudj, önző módon csak a saját osztályomról beszélek, hogy körbehazudják őket. Panka, Kocsis Gabi ugyanaz a cipő. Az az igazgató, aki már nekem is hazudott, ez egy hagyomány.

Nekem egyszer azt mondta a Vidnyánszky, amikor még barátok voltunk, hogy ebbe az egész színházigazgatósdba meg kell tanulni hazudni. Mondom: „azonnal hagyd abba. Nem erre készültél, hanem igazgatni”. Azt mondja: „nem lehet máshogy”. Akkor még volt egy ilyen diskurzus közöttünk. Én most halál őszintén beszélek veled és máskor is így fogok, csak bajba ne kerülj. Nem értem, hogy ez hogy férközhet közénk. Én egy ilyen konzervatív családból származom, papok, katonatisztek, mindenfélék voltak a családban, ugyanakkor ez meg egy ilyen nyitott, liberális örület volt, ami nálunk folyt, ott, már az én fiatalkoromban is, gyerekkoromban is. Ezt nem tudom felfogni érted? Hogy amikor a Nemzeti Színházban ott voltam az osztállyal, hogy ilyen csoportok így külön ülnek, és azok nem fognak szóba állni egymással. Ha ez van egy színházban, hát akkor mi lehet az összmagyar szakmában? Pontosan tudjuk. Van ez a két társaság: a Teátrumi meg a Színházi, mekkora marhák mind a ketten! Nem tudod eldönteni, hogy melyik a nagyobb barom, mert mindkettő azt mondja, hogy én csak visszaadtam. Nem tudom megfejtetni mi a zavar oka, illetve pontosan tudom: a lóvé!

N.K.: *Látsz erre a helyzetre megoldást?*

Cs.Gy.: Nem. Ebből ki kellene gyógyulni. Volt ilyen, '30-as évek vége, '40-es évek eleje. Kiss Ferenc, Páger Antal. Ezek remek nácik voltak tudod? Ne haragudj, de nagyszerű színészek voltak mindketten. Színésznők elszaladtak Amerikába, ide-oda, a háború után,

azért mert itthon népbíróság ítélte őket el. Szóval volt ilyen már és mégis sikerült ezt az egészet összebékíteni. A háború után, nagy szavak, mégis az volt a cél, hogy ezt az országot valahogy újjáépítsék és ebben a színháznak volt egy szerepe. Egy erősen bevállalt szerepe. Politizált, szegény Majort²⁹ ezért nyírják mai napig, de valahogy ezt is felülírta az, hogy Istenem, de jó lenne jó színházat csinálni! Felülírta azt, hogy de veled nem! Mert nélküled meg nem tudunk.

Elnéztem a Pesti Magyarok a működését ebben a két hónapban, amíg a Lillával³⁰ ott próbáltunk, hát én szívből sajnáltam, hogy azalatt az idő alatt három premier maradt el. Arról volt szó, hogy fizetés az legyen, de jogdíjak nem voltak elintézve. Pontosan tudták, hogy melyik musicalnek kell legyen ugyanolyan díszlete, mint Londonban. Direkt más díszletet csináltak. Maradtak el a dolgok egymás után. A gyerekek meg ott álltak vigyázzban, felhúzott idegekkel, hogy prömier. Nem lesz. Ezt így nem lehet. Ők vannak értünk, nem fordítva.

N.K.: *A magánéleti váratlanságok, fájdalmak feldolgozásában mennyire gondolod terápiais jellegűnek a színházat?*

Cs.Gy.: Semennyire. Ha van bűne a mozinak meg a színháznak az az, hogy velem esett bűnbe. Elvitte azt az időt, amit nekem a családommal kellett volna tölteni és akkor talán nem ilyen bonyolult az élet. Az ember olyan 60 körül rájön, hogy kétségbeejtő, hogy mi maradt ki. Ehhez az kell, hogy az ember szembenézzen magával és ne felejtse el napokat se, nem hogy heteket, meg hónapokat, meg éveket; hanem, hogy a napoknak milyen súlya van. Közel van a feleségem halála. Hogy lehet feldolgozni? Nem tudod feldolgozni. Én máshogy hiszek, nem viszem ki a nyilvánosságba, nem kell hozzá médium.

Én nektek még mit tanítsak? Ha beszélgetünk, azzal többre megyünk. A nyelveteket sem ismerem. Ez már egy másik évezred, itt egy vendég vagyok, csak nézelődhetek, meg udvariaskodhatok. Maga a lényeg az máshol van. Az nálatok van és majd ez a nemzedék is

²⁹ Major Tamás (1910—1986) Kossuth—díjas kiváló művész címet viselő színész, rendező, egyetemi tanár, színházigazgató. 1978—ig a Nemzeti Színház főrendezője. A Katona József Színház alapító tagja, a berlini Művészeti Akadémia levelező tagja (Magyar Színházművészeti Lexikon 1994) (szerk.).

³⁰ Péteri Lilla: Cserhalmi György osztályában végzett magyar színésznő, a Pesti Magyar Színház tagja (szerk.).

ki fogja termelni azokat a figuráit, akikre érdemes odafigyelni, meg együtt lehet mászkálni ebben az életben, amit színháznak hívnak.

N.K.: Mesélnél nekem a gyermekkorodról, illetve a főiskolás évek előtti időszakról, amikor először találkoztál a színházi közeggel Debrecenben? Milyen érzés volt operaénekes édesanyával felnőni? Mennyire érezted ennek előnyét és hátrányát? Később apaként volt olyan, amire tudatosan figyeltél, hogy másképp csinálj, mint az édesanyád?

Cs.Gy.: Az én apám a háború alatt katonatiszt volt, a háború után B listára került, ami azt jelentette, hogy nagyon nehezen, vagy egyáltalán nem tudott elhelyezkedni. Nem csak a háború, hanem ez is rányomta a bélyegét az egész későbbi életére, ami a fene egye meg, nem volt túl hosszú; 64 évesen meghalt. A családfenntartó, az tulajdonképpen anya volt. Következésként mamának hívtam, nemcsak József Attila miatt, hanem mert nekem a mama az ilyen melegebb. Azt tudom mondani, hogy nagyon keveset találkoztunk, ahhoz képest, hogy egy 6-7-8-9-10 éves fiú gyerek mennyire igényli a mamáját. Délelőtt próbált, este meg játszott. Megjöttem az iskolából, akkor szuper volt, mert tudtunk találkozni, elmentem edzésre, mire megjöttem, akkor ő már bent volt a színházban. Ez egy furcsa helyzet volt, mert nem volt időnk megismerni egymást, persze ez így nagyon sommás, de volt egy ilyen része a dolognak.

Nem akarok nagyon belemenni a részletekbe, mégiscsak egy nagyon nehéz része ez egy gyerek magánéletének, meg úgy tűnhet, én bántani akarom. Ő volt a családfenntartó, neki egyfolytában működnie kellett. Később apám is kapott munkát, akkor már egy kicsit könnyebb volt. Aztán apám is egész nap a színházban volt. Nekem volt egy nagymamám meg egy nagypapám. A nagymami, aki jó sokáig a hármunk életében nagyon fontos volt. Anyámnak lelkiismeret furdalásai lettek, hogy keveset foglalkozik a gyerekekkel és valami elképesztő volt, hogy leült velem biológiát, kémiát tanulni. Tanítónő volt, mielőtt énekesnő lett. Nyílt kerekre a szemem, hogy anya ennyi mindenhez ért. Akkor még nem tudtam, apám mesélte el meg nagypapám, hogy a Hernád utcai általános iskolában tanított. Az pizsok jó időszaka volt. Abszolút elkezdtem ötös lenni, hihetetlen érdemei voltak, ami ellene szól, hogy volt, hogy már reggel hétkor skálázott. Én vagy negyven mezo áriát tudok, a többit azért nem ismerem, mert elköltöztem. A nővéreim örökölték a hangját. Hát nem azt, de az egyik alt volt, a legidősebb nővérem a Gyöngyi, a Mackó, a Magda koloratúrszoprán, anyám mezzoszoprán. Amikor ezek hárman nekiálltak, az felejthetetlen. A mai napig látom.

Volt egy fekete kis pianínó, a muter ott nyomta a futamokat, két lány ott állt fölötte és ott volt a kotta. Ilyeneket tanítottak szolfézsre mint a Vámos László vagy a Békés András. Így ment a buli, szegény Latinovits Zoli is feljött: – „Na, énekeljtek már valamit!” – zengett az egész. Nagyon szabad élet volt a debreceni színházzal szemben a Batthyányi 2-ben.

Alattunk volt a színészklub. Apám az soha nem ivott, anyám az néha egy-egy kortyot, de ennyi volt az egész. Maga volt a Paradicsom. Voltak ezek a nem tisztázott viszonyok, hogy a rendező meg a karmester összeveszett, az mindig az operaénekeseken csattant. Jött haza, dúlt-fült és amikor kezdett öregedni, nagyon féltékeny volt a fiatal nőkre. A legjobb az volt, amikor felhívott, amikor megkaptam a Kossuth-díjat, hogy: „Kisfiam gratulálok, de előbb nekem kellett volna”. Édes drágám! Hálaistennek 94 és fél éves volt, amikor meghalt és emlékszem fogta a kezemet és azt mondta „csak a százat éljem meg”. Ez úgy hozzátartozik az egészhez és most, hogy írom a történetüket, az egész családot, hihetetlen apró részletek is vannak. Nagyon kemény, nagyon szomorú fejezetek is, a háború körül, az 50-es évek nyomora. Együtt maradtak és még engem is bevállaltak. Anya mondta is, hogy „véletlenül jöttél!” A Bethesdában³¹ születtem és ezt következetesen olyan időpontba szúrta be, amikor nekem ez egyáltalán nem hiányzott: „Hát, amikor az orvos kicuppantott belőlem, fogta a lábadat és azt mondta, elég hitványka.”

A nővéreim azt mondják, hogy rossz gyerek voltam, életveszélyes. Nem másokra, hanem magamra nézve. Elmentünk Pestről, mert anyám 56-ban ott volt, leköltöztünk 1957-ben Debrecenbe, leszerződött a Blum Tamás és akkor ott operát csinált. Keveset volt otthon, én meg azzal provokáltam, hogy felmentem a háztetőkre és ott egyensúlyoztam. „Ha elmész, akkor nem jövök le.” Mindig verekedtem.

Voltam intézetben egy évet. Ott azért nagyon kikupálják az embert ilyen szempontból. Kemény időszak volt, de ugyanúgy, mint a sport, az adott egy tartást egy életre. Javító—nevelő intézetbe adtak, annyira rossz voltam, '59-60 vagy '58, 9 éves voltam. Kiképeztek rendszeren. Volt ilyen, hogy Sári már 4 éves volt és elmentünk meglátogatni a Latinovitsot a temetőbe, hogy megmutassam, hogy apádat mégis ki egyengette itt a színészi pályán. Emlékszem egy este Beatrice koncert volt és ott volt valami nagy zsbivásár körhintával nem tudom micsoda, ilyen falunap szerű örület volt. Álltunk sorban a kürtöskalácsért és három

³¹ Bethesda Gyermekkórház (szerk.)

ilyen vagány beállt elének a sorba. Nézttem, hogy az emberek ezt tűrik. Mondom: – „Gyerekek ott van a sor vége”. – „Mit okoskods?” – válaszolták. Mondom: – „Baj lesz, álljatok be a sor végére”. – „Cserhalmi?” – kérdezik – „tényleg Téglási voltál?” Válaszoltam nekik: – „Igen”. Álltak is be a sor végére. Tégláson egy kastélynál volt a nevelőintézet. Majd jöttek vissza, hogy elvinnék a Sárít körhintázni. Ez volt az egyik nagy ilyen pozitív hozadéka ennek az egész Téglásnak.

Volt olyan, hogy Egerben bent ültünk a Vörös Csillag szállóban, az most Aranycsillag, forgatás után, hogy ennénk valamit, de mindjárt zár a konyha és akkor megjelent egy hatalmas tál. Kérdezem: „Ki rendelte?” „Hát a főszakács úr küldi magának” – válaszolták. „Nekem!? Hát akkor én meg küldök neki egy üveg whisky!” Azt üzeni a szakács, hogy: „majd a konyhában együtt megisszuk”. Bemegyek a konyhába és ott áll Peti, aki az intézetben a legerősebb gyerek volt és a szeméről ismertem meg. Mondom: – „Peti te vagy az?” – „Én vagyok” – válaszolta. Potyogott a könnyünk. Csodálatos volt a Petivel az az éjszakánk, mint az orgyilkosok úgy berúgtunk. Termonukleáris volt.

De ez is idetartozik. Pintér Tamás a kaszkadőrök főnöke volt és Oroszlánnak hívták. Hihetetlen népszerű volt. Minden színházban ő csinálta a vívást a moziban, az összes kaszkát ő csinálta. Éjszaka ott vagyunk a bárban. Azt mondja a Tamás nekem: – „Tyutyu láttad milyen jó nő jött be az ajtón?” – „Idehívjam?” – kérdeztem. – „Ne hülyéskedj!” – válaszolta. – „Anya gyere ide!”

N.K.: Nagypád egy jókedvű istenképet adott át Neked, hogy sikerült ezt saját személyes traumáid, illetve az egész munkásságod során megőrizni?

Cs.Gy.: Mindig. Nagypa az egy nagyon fura ember volt, nagyon föl kellett rá nézni, mert nagyon magas volt. Közel két méter, 196-7 centiméter. Olyan magas volt, hogy egyszer, amikor gyerek voltam, mentünk a Bartók Béla utca sarkán, mai napig megvan a hentes. Oda járunk csütörtökön, pénteken és akkor szombat-vasárnap volt ilyen hússzerű valami, mert egyébként nem volt, mert szegények voltunk és egyébként is ez volt a szokás. Bontották az utat a melósok csákánnyal, lapáttal mindennel. Mentünk kézen fogva nagypámmal, megkérdezi az egyik melós, hogy: „Bácsi milyen levegő van odafönt?” Várjál Gyurika! Azzal lekevert neki kettőt. „Ilyen” – azt mondja. Aztán kézen fogott és bementünk. Egy ilyen bivaly volt. Rólam is mondják, hogy jól voltam eleresztve, de nagypámhoz képest

semmi. Ekkorának született ott Besztercebányán. Engem imádott, apámat, anyámat a francba küldte az intézetért. Ő hozott ki.

Úgy kerültem ki, hogy kaptam egy perforált vakbélgyulladást és többé nem engedett vissza. Egyszer levitt Révfülöpre és azt mondta, hogy: „Anyád beénekelte magát a városba” és ott a rendőrséggel valamit ott dumáltak, hogy kapjak bizonyítványt és ne kelljen osztályt ismételnem. Na mindegy. Most egész mást jelent, az a szó, hogy bűnös. Anya apa balhéztak zengett a ház, hogy már megint a Gyuri és akkor nagyapám megkérdezte: „Bűnös vagy?” Mondom: „Igen” – „Látjátok milyen becsületes” – válaszolta. Ha azt mondtam: – „nem vagyok bűnös” – azt mondta: – „Látjátok nem bűnös. Akkor most mit akartok?” Fantasztikus volt az öreg. Azt mondta nekem: „Idefigyelj! Akkor pofázz, ha kérdeznek, de akkor őszintén.”. Szóval ezek megragadtak az emberben örökre. Arról nem is beszélve, hogy azt mondta a debreceni Csonka templomra: „ez csak egy épület. Ha bemész, bent lesz Isten”. Ezeket nem felejtí el az ember. Kérdeztem tőle: – „ez mi?” – „Suszterbogár, pitypang stb. Ez is mind Isten”. Megtanultam, hogy ezeket sem szabad bántani. Ebből alakult ez az egész természetimádat meg állatörület. Csomó felesleges dologra tanított, ami ma már nem számít: hogy becsületesnek kell lenni, hogy igazat kell mondani. Ami ma a hülyeségnek egy szinonimája. Akkor is! Nem voltam egyedül ezzel, akik ezekből a deklasszált családokból jöttek, azok körülbelül ezt kapták.

N.K.: *Korábban azt nyilatkoztad, hogy a nosztalgizás a halál előszobája. Ez alatt pontosan mire gondolsz? A naplódban mégis az életedet írod meg, amihez nélkülözhetetlen a múltba tekinteni.*

Cs.Gy.: Az nem nosztalgia, abban levéltári munka van. 5-6 emberrel kell beszélni egy témában és mint *A vihar kapujában*, mindenki máshogy emlékszik. Nem a sajátomat írom, az övékét, ebben én csak epizodista vagyok. Nemcsak a szűk családról szól, hanem távoli rokonságról is, akikkel volt módom találkozni és hihetetlen nyomot hagytak bennem. Egy társadalmi keresztmetszetet képviselnek ezek az emberek, akik a háború után lecsúsztak és az egzisztenciájuk semmivé vált. Trianon után először és aztán a háború után. Föl kellett volna állni, de másodszorra már nem ment. Ezekről az emberekről szól, hogy körülbelül hogy működtek és én miket láttam rajtuk. Kisgyerekként fontos volt, hogy ott ülhettem a kártyapartijuk mellett. Ott vagy, egy szál kisgyerek, meg körülöttem ilyen öregek és figyeled őket. Árpi bácsi, Pista bácsi, borászati főigazgató, meg a Kandó Kálmán, Cseke Mihály

altábornagy. Történészek ezt nem igazolták vissza, csak a családi legendárium. Ne tud meg mi volt ott egy-két kártyapartiban. Ultiztak. Az a történelemről szólt. „Gyáva népnek nincs hazája.” – Pontosán lehetett tudni, hogy ez Trianon, az, hogy tököst akar kirakni, mindenki tudta, hogy: „lőni kellett volna”. Nagyapa azt mondta: „már megint úgy vagyunk, mint húszba”: durchmarsot játszottunk betlivel a kezünkben. Ülsz és megtanulod ezeket az öregeket. És most én vagyok, mint ők voltak akkor körülbelül és szinte semmit nem felejtettem el. Azt mondta a Cseke Mihály meg a Czetl Ágoston – aki szintén vezérkari tiszt volt –, ültek ott nagyapámmal, meg Árpai bácsival (Őt nem tudom ki volt, de mindenki nagy tisztelettel volt iránta, mert ő volt a legidősebb; ez 68-ban volt, mert akkor én már főiskolás voltam), azt mondja júniusban: „augusztusban bevonulunk”. „Aztán hova, a picsába?” – kérdezték. „Nem oda! Csehszlovákiába.” – válaszolta. Tudták ezek a vén stratégák. Nagyapa minden éjjel kivitt horgászni, amit fogott azt visszadobta. Hajnalban, amikor megjött a kenyér illata a pékségből mi is hazaindultunk és majszoltuk a forró kenyér végét. Este lefeküdtünk a szénaboglya tövébe és magyarázta nekem a csillagos eget. Apa meg ült a fotelban, azt rágta a körmét. Megkérdezték: „mi az apja foglalkozása?” – „Körömrágó”. Mindig az az érzésem, hogy a gyerekkorom legalább 50 évig tartott. A nagyapám 76 évesen meghalt én most annyi vagyok, de ő most is vigyáz rám. Volt olyan a főiskolán, hogy vizsgáztunk. Nagyapa, segíts! Leszállt egy galamb a párkányra. Köszönöm! Nyilván véletlen, vagy üzenet. Néha az ember hülye egy kicsit, de ilyenkor jó hülyének lenni, vagy így!

Az interjú hivatkozásai az előfordulás sorrendjében

ALPÁR Ágnes (1994): Magyar Színházművészeti Lexikon, Budapest, *Akadémiai Kiadó* 882. p. ISBN: 963-05-6635-4

PAP Szilárd István (2023): Búcsú a bal oldaltól – olvasónapló – TGM! Budapest, *merce.hu* URL: <https://merce.hu/2023/03/03/bucusu-a-baloldaltol-olvasonaplo-%c7%80-tgm/> [2024.04.28.]

HERMANN Péter (2008): MTI Ki, Kicsoda, Budapest, *Magyar Távirati Iroda* 1225. p. ISBN: 060-9-0017-2191-6

sz.n. (2019): Csáki Judit – szerző, Budapest, *álomgyárkönyvesboltok.hu* URL: <https://alomgyar.hu/szerzo/csaki-judit> [2024.04.29.]

ZOMBORI Mónika (2012): Portré Bódy Gábor művészetéről, Budapest, *Műút* 57. évfolyam, 36. szám pp. 44-47 URL: https://adt.arcanum.com/hu/view/Muut_2012/?query=b%C3%B3dy+g%C3%A1bor&pg=579&layout=s [2024.04.25.]

GELENCSÉR Gábor (2009): A Balázs Béla Stúdió 50 éve, Budapest, Filmtudomány Tanszék. p. 367.

Patakfalvi Dóra (2024): Megérkezett a nagyszabású Petőfi-film nagyszabású új trailere Budapest, *Telex* URL: <https://telex.hu/after/2024/02/29/most-vagy-soha-petofi-film-uj-trailer-5> [2024.04.28.]

Kappanyos András: Esterházy Péter Budapest, *Digitális Irodalmi Akadémia* URL: <https://dia.hu/diaszerzok/esterhazy-peter> [2024.04.28.]